

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVII. ÉVFOLYAM.

1916. MÁRCIUS.

III. FÜZET.

A NŐNEVELÉSTAN ALAPKÉRDÉSEIBŐL.

Nálunk Magyarországon a nőnevelést és annak segéd-tudományait tudományosan alig művelik. Sok kárát vallják ennek a leányiskolák, mert az elvek tisztázása és az egyöntetőség nem tud kialakulni. Különösen mélyen fájlalható mostanság, mikor nemcsak az egyes leányiskolafajok reformja égető szükség, hanem az egész magyar nőnevelés egységes rendezése hovatovább halaszt-hatatlaná válik.

Én már hat év óta gyűjtöm az adatokat és folytatok kutatást, hogy a nőnevelést és segéd-tudományait tudományosan kidolgozzam. De ki tudja, lesz-e időm és módom ez adatokat kiegészíteni, egész terjedelmében feldolgozni s ami fő, sikerül-e majd hozzá kiadót találni.

Addig is, míg céloimat és vágyamat megvalósíthatom, kötelességemnek tartom, kutatásaim egyes fejezeteiről időnként beszámolni, hogy ezzel is, addig is használják a magyar nőnevelés ügyének.

Ezúttal a nőneveléstan néhány alapvető kérdésére keresek feleletet. E fejtegetéseim nagyrészt kutatásaim eredményei, de ahol csak lehet, a legkiválóbb és legelfogadhatóbb nőnevelők okoskodásaihoz támaszkodnak és csatlakoznak. Főleg a germán népek elmélkedőitől tanultam sokat, akiknél a nőneveléstan tudománya a legjobban van kidolgozva és akiknek leányoktatása jelenleg a legjobb. Sokat merítettem a két legkiválóbb nőneveléstan elmélkedőtől: Lange Ilonától (*Frauenbildung* X. évf.) és Bäumer Gertrudtól (*Bund für Schulreform. Arbeiten* Nr. 8.: *Der Unterschied der Geschlechter und seine Bedeutung für die*

öffentliche Jugenderziehung; és Bäumer: Die Frau und das geistige Leben). Tettem ezt azért, mert az egészséges és helyes elvek népszerűsítése a céлом, nem pedig eredetiség hajhászása.

A nő történetének és a nőneveléstörténet (lásd pl.: Lange és Bäumer: Handbuch der Frauenbewegung I—IV.), a nő testi (pl. H. Ellis: Mann und Weib, Bucura: Geschlechtunterschiede) és lelki sajátosságainak (pl. Heymans: Psychologie der Frauen) és a jelen társadalmi viszonyainak tanulmányozása arról győzött meg engem, hogy a nőnek általános emberi testi és lelki tulajdonságai és hivatásai vannak. A női alaptelhetségből és a kultúrának a nőkkel szemben támasztandó követelményeiből általános és különös női feladatok származnak. A nőnek a szellemi élet különböző területeihez általánosan és speciálisan hozzá kell járulnia.

A nőneveléstan sarkkérdése: hogyan lehetséges a nőt szellemi hivatására előkészíteni?

Amióta a nőneveléstan létezik, ez a specifikus női természet és női hivatás axiómáján épült fel. Feladataul tűzte ki tervszerűen kifejleszteni a női szellem előnyeit és megszabadítani hibáitól, így előkészíteni a nőt sajátos kultúrmunkájára. A nőnevelők meg voltak győződve, hogy a nőnevelésnek általában és alapjában véve másmilyennek kell lennie, mint a fiúnevelésnek. A furcsa csak az volt, hogy a fiúk összes tervezetében és elméletében a férfiaságra való nevelés sohasem játszott és most sem játszik oly uralkodó szerepet, mint a nőnevelésben a nőieségre való nevelés. A férfinevelés célja elsősorban nem a férfiaságra való nevelés, hanem a humanitásra, az emberiségre. A nemi eszmény egy tágabb, nagyobb, magasabb eszménybe van foglalva, melynek megközelítése az igazi cél. Szóval a férfinevelés eszménye minden időben a pusztán nemi jellem kiképzésén felül egy egyetemes és általános cél elérésére volt irányítva. Ez eszményt a férfiak számára nem a nők alkották meg, hanem maguk a férfiak. A férfinem, mikor a maga számára eszményi egyéniségeket akart teremteni, nem kereste azt specifikus nemi sajátságok kifejlesztésében, hanem tökéletesedni

akarva, az általános emberi felé törekedett. A nőnevelésnél nem így jártak el. A nők nevelésének eszményét nem a nők, hanem a férfiak gondolták ki. Innen származik az a nagy különbség, hogy a nőnevelésben a nemi lelki tulajdonságok kifejlesztése lett a leglényegesebb, szinte egyetlen eszmény. Pedig nemi nevelés magában véve nem lehet nevelési eszmény. Akárhogy szörnyűködjenek a nő- és férfigazgatók, voltak ugyan korok, mikor a nők a nőiességből egyenesen főeszményt alkottak. Például a szentimentalizmus korában. Torzalak, mesterkélttség, túlzás támadott. A vékony termet, a sok könny, az ájulások, a pózok nőiessége volt az csak. Erős és lendületes reakció elsöpörte a felfogást és azóta mindjobban fejlődik és hódít az emberiségre való törekvés.

A nemiség magában véve nem lehet elsőrendű eszmény. Azonban a két legszebb formája a lételnek. A túlzásoktól óvakodni kell, úgy a férfias vonások kifejlesztésétől, mint az egészségtelen nőiességtől, nehogy a lényeg és a kifejezés ellentétbe jusson egymással. Engedjünk a nő veleszületett természetének egységes szabad fejlődést, ne pusztítsuk el elfogultsággal és tudatlansággal, de azért fogékony és jóakarátú tudással irányítsuk és segítsük elő feladatainak megoldhatására. Szóval a nőnevelés második célja az egészséges és fejlődésképes nőiességre való nevelés.

Azonban rögtön erősen hangsúlyoznom kell, hogy különbséget kell tenni a természettől veleszületett nőiesség és a nőiesség kultúrfogalma között. A veleszületett nőiesség a férfaktól eltérő, egyszerű, testtanilag és lélektanilag összeállítható tényezőkből kerül ki. A nőiesség kultúrfogalma komplikált. Bizonyos tekintetben a nő kultúrmunkájának esszenciája, amint az ő lényé létének sok konkrét alakjában kifejezésre jut. Jelenti a módot, ahogyan gyermekeit neveli, szeretetet és barátságot ajánl és elfogad, amilyen vallásos életet él, otthont alakít, szociális érzése van és munkát fejt ki, a tudományt és művészetet feldolgozza, világnézetszükséglete van. A nőiesség kultúrfogalmában az elemi testi és lelki tényezőkön kívül egész sereg

más feltétel működik közre. Nemcsak a nő természetét fejezi ki, hanem a női kultúrmunkában a külső befolyások érvényesülését. Pl.: a mosás, a vasalás, a sok egyforma munka stb. mind az állítólagos női türelemre apellál. Pedig ezek a munkák nem lényegük szerint specifikusan nőiesek, hanem a kulturhatások következtében lettek azokká. Alapjában a nőkre kirótt sok munka és pl.: a türelem, nem nőiesek, mert a nő nagyobb-fokú emocionalitása (melyet a legjobb nőneveléstani munka — Heymansé — a nő legjellemzőbb tulajdonságának mutat ki) ezt ellenzi. Csak azért tartják ezeket a munkákat és pl.: ezt a tulajdonságot specifikusan nőieseknek, mert bizonyos szabályszerű állandósággal jutottak a nőkre. Szóval az igaz nőiesség fogalmába nemcsak azt veszik be mai napság, ami a női természetben veleszületett, hanem sokkal nagyobb mértékben azokat, melyek a nőknek azon feladatokhoz való alkalmazkodása következtében állottak elő, melyeket neki az egész ökonomiájában el kellett a multban végeznie. És midőn a nők csak tárgyi objektumaikat akarják megváltoztatni, azzal vádolják meg őket, hogy természetüktől akarnak eltávolozni, nőiességüket akarják levetkőzni, holott távolról sem az történik. Ez állításomat két példával akarom megvilágosítani. A legkiválóbb filozófus is, Kant, összetévesztette a természeti nőiességet a nőiesség kultúr-fogalmával. Egyszer pl. azt mondotta, hogy az olyan nő, aki mint Dacier asszony, könyvet ír, szakállt is viselhetne. Mintha bizony a véleményeknek és élményeknek tollal vagy nyomda útján való terjesztése specifikusan férfi tulajdonság lenne. És azóta hány genialis könyvet írtak nők! Általában sehogysem tudom belátni, hogy miért ne lenne nőies saját lelki tartalmát nyilvánosságra hozni. Sokáig nőietlennek tartották azt is, hogy a nők a szegények, betegek, árvák istápolásában nyilvánosan közreműködjenek. Mindennek oka, hogy az emberek bizonyos tárgyakat csak bizonyos formában tudnak elképzelni, azt hiszik, hogy azt csak úgy lehet elvégezni, mint ahogy a férfiak teszik, és másképen nem. De lassankint kitűnik, hogy minden munkának megvan a maga női formája, mellyel az ügy nem hogy

veszítene, sőt sok tekintetben nyer. Ez okokból az a meggyőződésem, hogy semmiféle spekulációval nem lehet előre meghatározni, hogy a kultúrmunkák közül melyek nem valók a nők számára is. A férfi és nő közötti kultúrmunkafelosztás nem pontosan a nemek specifikus természeti tehetsége szerint történt és történik. Szociális és gazdasági nyomások erősen közreműködnek. Azért, mert bizonyos munkákat bizonyos meghatározott időkben vagy mindig férfiak végeztek, nem lehet azt mondani, hogy azok a nőknek egyáltalában nem valók. A emberiség fejlődése ép abból áll, hogy az ember szellemi erejének mindig új formái jutnak érvényesülésre, a működésnek mindig új lehetőségei tárulnak fel, az erők és feladatok mindig újra csoportosulnak, új kiindulópontok támadnak új feladatokhoz. Mindezt előre megállapítani elhibázott és káros. Ezért helytelen minden elmélet, mely az élő emberek egy részét előre meghatározott cselekvési utakra és módokra akarja kényszeríteni. Azért, mert bizonyos történeti helyzetekben sikerült a nőknek ezen vagy azon magas típusokat kifejleszteni, nem mondhatjuk, nem várhatjuk, hogy a megváltozott szociális és szellemi feltételek között az létre fog jönni s még kevésbé, hogy más, magasabb típusokat ne tudna fejleszteni. Ezekből azt a következtetést kell levonnom, hogy a nőnek is meg kell adni a mozgási szabadságot kultúrmunkájának a keresésére és megoldására, amint a férfiaknak, akiknél ezt mindenkor magától értetődőnek tartottak és soha el nem vitattak. A nő ezen boldogulásának azonban útjában áll minden előre meghatározott, erőszakosan keresztülvitt merev elmélet.

Vegyük csak például szemügyre azon specifikusan női hivatást, melyet elhagyniok nem lehet és nem szabad, anyai hivatásukat. Az igaz nőiesség eszményéhez fog mindaz, mindig tartozni, ami e feladathoz közvetlenül tartozik, így fizikai téren pl. az egészség és erő, a lelki téren a neveléshez szükséges tulajdonságok: a lelki mozgékonyosság, a beleélés, az áldozatkészség, a belső biztosság. De ezek a nemi feladatok is két tényezőtől állanak: egy mindig egyenlőtől és állandótól és egy

szinte folytonosan változóból. Az, amit az anyának gyermekei testi és szellemi levéséhez hozzá kell adni, változik aszerint, amint a kultúrával a külső körülmények, a nevelés céljai, akadályai változnak. Természetesen a családi élet módja és feladatai is mások, amint a körülmények a hivatásban, a nevelési intézményekben, a nyilvános életben változnak. Szóval az anyai feladatok tartalmát nemcsak a tradíció határozza meg, hanem a viszonyok szerint mindig újból kell megteremteni. Még pedig sokszor lényeges pontokban. A mai családi életben sok tragikum onnan származik, hogy egyes nők görcsösen ragaszkodnak elvekhez, előítéletekhez, tulajdonságokhoz, melyek valamikor hivatásukhoz tartoztak és nem tudnak alkalmazkodni ahhoz, amit a ma kíván tőlük. A nőiesség sok embernél megmerevedett. A mai nő feladata nem a rossz értelemben vett maradiság, vagy a szélső hajhászása az újnak, hanem erőinek életteljes összetételét önállóan, magamagának megalkotni munkájával szemben. Mindezzel csak azt akartam bizonyítani, hogy minden előre meghatározott, merev elmélet helytelen alapja a nőneveléstannak.

A nőlélektan eddig még nem állapította meg tudományosan és véglegesen a nő főbb lelki tulajdonságait, csak átlagosságról számolt be. A modern pedagógiának pedig az a leglényegesebb sarkkövetelése, hogy az iskola munkáját ne az átlagra építse fel, hanem az egyéniségből induljon ki és azt fejlessze ki a lehetőség határáig. A nőiesség átlagos eszményéből levezetett nőneveléstan a dolog természete szerint nem lehet más, mint élettelen séma, felépítve a női átlaglélék bizonyos sajátosságaira s a női átlaghivatás bizonyos követelményeire. Az ilyen sémák értékét nem sokra becsülöm, mert a nemiségben rejlő egyöntetűségnél talán még sokkal nagyobb az egyéni dolgok és tehetségek számbavételének fontossága. Mennél szigorúbb az iskolaforma stílusa, annál nagyobb mértékben zavarja meg, sőt pusztítja el az egyéniséget, akire alkalmazzák. Szerintem ezért valamely iskolaforma főkövetelése, hogy elég elasztikus legyen, hogy az egyéniségekhez lehetően alkalmazni lehessen. A tananyagokat, melyekkel az iskolának nevelési feladatait meg kell oldania,

külső körülmények és mértékek határozzák meg. Az egyéni nevelés eszményének megoldása nem annyira a tananyagok kiszemelésével, mint feldolgozásával történik. Ép ezért szerintem a női sajátosságok és specifikus női feladatok tekintetbe vételének nem a tananyagok kiszemelésénél, vagy a nevelési idő meghatározásánál, hanem a módszertani feldolgozásnál kell nagy szerepet játszania, akár csak az egyéni tulajdonságokhoz való alkalmazkodásnál. A nőnevelés története szomorúan bizonyítja, hogy amikor a specifikus nőnevelés eszményét kicsinyes tananyagkiszemeléssel akarták elérni, voltaképpen megakadályozták az igazi nőiesség kifejlődését. Ehhez járult, hogy az eszmény a számtalan kidolgozónál ellaposodott, elsekélyesedett, sematizmushoz vezetett. A tanítás édeskissé és tárgyiatlanná vált, visszatartotta a leányiskolákat az új feladatokhoz, a nőket a kultúra új viszonyaihoz való alkalmazkodástól. Szóval egy cseppet sem vehetjük rossz néven a nőktől, ha bizalmatlanok a női eszményből levezetett formákkal szemben, mert az ily eszményekből levezetett elmélet nem vezetett a tanítás életteljességéhez és mozgékonyságához, hanem veszélyesen megmerevedett. Szerintem a nőnevelés főleg módszertani kérdés, melyet úgy lehet megoldani, ha a tantervet eléggé elasztikussá tesszük, vagyis a tanerőnek elég szabadságot adunk a feldolgozásra és ha a növendék egyéniségéből indulunk ki és hozzá alkalmazkodunk. Magasabb kultúrneveléstani nézőpontból azért is kell kivánnunk a specifikus nőiességre való nevelés helyett az elsősorban általános emberi nevelést, mert minden nem kiképzése, természettől veleszületett képességének kulturális kifejlesztése csak olyan alapelvekkel vihető keresztül, melyeknek értéke nem relatív és nemre korlátolt, hanem nemen felüli és abszolút. A specifikusan nőiességre való nevelés hátránya még az is, hogy folyton új értékek fejlődnek. A nő lelki fejlődését, hivatásaihoz való alkalmazkodását nem szabad korlátozni, vagy pláne lehetetlenné tenni előre meghatározott merev követelésekkel.

A nőneveléstanban két elmélet áll élesen egymással szemben. Az egyik elmélet a nőnevelést a specifikus női saját-

tosságokra és női hivatásra akarja felépíteni, a másik az ilyen beállítást elhibázottnak tartja. Az első elméletnek leghíresebb képviselői Gaudig Hugó (Frauenbildung, X. évf.) és Wychgram Jakab (Bund für Schulreform. Arbeiten Nr. 8.), a másik elmélet fényes megokolói Lange Ilona és Bäumer Gertrud. A férfi pedagógusok a női eszményképből kiindulva, tervszerű munkával akarják a nő értékeit fejleszteni, hibáit eltüntetni. Már ebben az elméletben benne van a másik elmélet csirája. Mert amikor a nőt hibáitól akarja megszabadítani, akkor egy magasabb eszmény, az általános emberi felé utal. A nőpedagógusok azt hirdetik, hogy azt, ami a női lélekben specifikusan nőies, külső formáló elv nélkül is megteremti a veleszületett, elváltoztathatatlan, vakon uralkodó organizmus. Kifejtik, hogy a női lélek nevelésében a mechanikus módszer súlyos zavarokat idéz elő. Ezért hibás kívülről alkalmazni azt, amiről a szervezet maga gondoskodik. A férfiak félnek az értékes női tulajdonságokat a koedukációnak vagy más fiús nevelésnek kitenni. A nőkben szilárdan él a meggyőződés, hogy ami a nőkben organikus és életteljes, annak kifejlődését nem lehet meggátolni. A férfiak a nők differenciálását a tanerők kezébe akarják letenni, a nők nyugodtan a növendékre bizzák, főképp azok, akik a női sajátosságok organikus voltáról meg vannak győződve. Ez ellentétes elméletek könnyen megérthetők, ha számításba vesszük, hogy a férfi és női gondolkodás áll egymással szemben. Más mindegyiknél a kiindulópont és a feldolgozás. A férfi a női sajátosságot csak objektíve tapasztalja, szubjektíve nem képes átélni. A nőiesség megértéséhez és neveléséhez csak fogalmakon és elméleteken keresztül tud eljutni. A nőpedagógusnak nincsen erre szüksége, sőt nehezen is szánja rá magát ez útra. Én inkább a nőpedagógusok elméleteihez csatlakozom, mely fejlődésképes, értékes nőnevelést és nőiességet eredményezhet. De a differenciálódási folyamatot nemcsak a növendékre bízom, hanem a nőlélektanban, nőitesttanban és nő (nőnevelés) történetében sokoldaluan iskolázott és fogékonylelkű tanerőre is, aki a kultúrával szembe viszi a nőt.

Nem hiszem, hogy e két elmélet képviselői valamikor egymást meg fogják tudni győzni. S ha csak pedagógiai okoskodások döntenének, a nőpedagógusok nehezen kapnának igazat. Azonban az emberek kénytelenek a külső viszonyokhoz, a szociális és gazdasági körülményekhez többé-kevésbé alkalmazkodni. A nő története és a nőnevelés története, továbbá jelen állása bizonyítja, hogy a női és nőnevelési reformok nemcsak az érvek, hanem a külső körülmények nyomása alatt jöttek létre. Ezzel is igazolhatom azon véleményemet, hogy a nőnevelés felépítésénél nemcsak a női lélekre és szervezetre, hanem a szociális viszonyokra és szükségletekre is tekintettel kell lenni. Az az elmélet, mely makacson elzárkózik az elől, elpusztul. Így járt pl. : a felsőbb leányiskola.

A gyakorlat követelményeihez való alkalmazkodásnál óriási nehézségekre bukkanunk. A nőneveléstannak meg kell küzdenie azzal a nehéz kérdéssel, hogyan egyeztesse össze a nő háziasszonyi hivatását a kenyérkereső nőével. Mindkét hivatás külön-külön egységet alkot, melyhez teljes, specifikusan kiképzett, felfegyverzett nő szükséges. Legkönnyebb a helyzetük a radikális pedagógusoknak, mert ezek előtt voltaképen nincs kérdés. A radikálisan konzervatív gondolkodású pedagógus, a nő kenyérkereső munkáját kultusz tévedésnek tartja, azt meg akarja szüntetni, előtte nincs kérdés, csak háziasszonyi nevelést ad. A radikálisan reformálni akaró pedagógus a nőt meg akarja szabadítani minden családi kötelektől, szociális társadalmi szervezetben akarja elhelyezni, hogy minden erejét kultúrjavak produkálására fordíthassa. Mivel itt nincs specifikus női hivatás, nincs is nőnevelési nehéz kérdés. Az a nőnevelő azonban, aki a nőiskola feladatát abban látja, hogy a női testből és lélekből kiindulva, a háziasszonyi hivatásra és a külső szociális viszonyokhoz való alkalmazkodásra építse fel a nőnevelést, annak kompromisszumot kell kötnie. A helyes középútért hatalmas csatákat vívtak az utolsó évtizedekben minden országban a férfi és női pedagógusok. Az igaz nőneveléstani elvek a gyakorlati viszonyok kényszerítő nyomása alatt lassan és fokozatosan testet öltenek.

Most a leányok gazdasági és szellemi ellátásáról gondoskodni kell. Nemesak azokat a nőket kell biztosítani, akik kényszerítve lesznek hivatalt, vagy hivatalt is vállalni, hanem gondoskodni kell azokról is, akik értékes hasznot tudnak hajtani nemesak a köznek, hanem mély tartalmat a családi életnek.

A gyakorlati életet, a gazdasági és szociális viszonyokat is szem előtt tartó leányiskoláknak jogosításokat kell adni. Elismerem, hogy a jogosítások hatása sematizáló és sablonizáló. De szükség van rá, hogy értéket adjon és lehetővé tegye a komoly munkát. Mivel pedig a női munkaterület folyton és fokozatos tágulásával feltétlenül számolni kell, meg kell a leányiskoláknak adni mindazt, ami tárgyilagos, de meleg mérlegeléssel adható. Tehát körülbelül a hasonló fajú és fokú fiúiskolák jogosításait. (Lásd Krammer József: Leányoktatásunk egységes szervezése. Magyar Pedagógia. 1914. évf.)

Szeged.

Bittenbinder Miklós dr.

LEÁNYEGYESÜLETI MEGNYITÓ.

Mikor a mi mélyen tisztelt, lelkes Elnöknőnk, *Pajzs Gyuláné* úrnő arra szólított fel, annak a határozott kívánságának adott kifejezést, hogy az én csekélységem is megjelenjen itt és Önökhöz, igen tisztelt kedves ifjú hölgyeim, egy megalkotandó *leányegyesületre* vonatkozóan néhány szót intézzem, megvallom, nem szívesen vállalkoztam erre a feladatra, nem pedig azért, mert meggyőződéssel éreztem azt, hogy itt olyan valakinek kellene szólni, aki az egyesületi életet általában véve jobban ismeri, aki egy ilyen alakulóban lévő egyesületnek céljaira, eszközeire, módozataira vonatkozólag, annak szervezését, szabályait stb. illetőleg jobban tájékoztató gondolatokat adhat. Valaki, aki a mindennapi élettel több kapcsolatot tart fenn, mint én, aki mégis csak elzártabb életet élek, bár az *emberi lélek* birodalmában otthon vagyok.

És hogy mégis szólok Önökhöz, onnan van ez, mert a mi kedves Elnöknőnk meggyőzött arról, hogy nekem itt nem szabályokról, egyesületi törvényekről kell beszélnem — azt majd elvégzik a nálamnál hivatottabbak — csak a *lelkiekről*, az én birodalmamról. Másrészt pedig a magam honszerelme és lelkiismerete is azt sugalmazta, követelte, hogy helyt álljak, ha hívnak és cselekedjem, ha szükség van reám. Hiszen én is hirdetem szóval és tettel, hogy most, éppen most, e súlyos nehéz időkben, «mindnyájunknak el kell menni», ha üzenet érkezik számunkra.

*

Nézzük már most, hogy voltaképen miről is van szó. Azzal a tervvel jöttünk össze, hogy «*A háború okozta csapások*

emhítésére a becsületes kenyérkeresetre szoruló leányok segítése és támogatása céljából leányegyesületet alapítsunk.» Annak a gondolatnak, célnak óhajtjuk a kegyetek ifjú, fogékony lelkét, szívét megnyerni, hogy álljanak munkába a *Közért* és nyujtsák ki segítő kezüket, részvétüket azok felé a leánytestvéreik felé, kiknek nehéz gonddal terhes élet jutott osztályrészül már zsenge ifjú korukban.

Önöket kedves Leányaink — szabad talán így mondanom — sok, sok mindennel megáldotta, sok jóval elárasztotta az Úr kegyelme. Védett, boldog otthonban élnek, szerető szülei gond, édesanya szerelme őrökdi felettük, őrző angyal terjeszti ki szárnyát oltalmazólag, kényelmes, kellemes életet élnek, szükségét semmiben sem szenvednek, a mindennapi kenyér mellett kalács is jut bőven, szeretet és nagybecsülés, amit a szülői ház, az édes otthon természetszerűleg juttat, az Önöké is. Hiszen elő sem tudnám mindazt sorolni egyszerre, hogy mi minden jóban, szépben van részük.

Ezzel szemben aztán ott az árva, a vagyontalan, a nélkülözésekkel küzdő fiatal leány szomorú alakja, akinek oly kevés öröm, oly sok gond, sokszor család-fenntartó, mindenesetre család-támogató feladat jut osztályrészül; aki tanácstalanul áll gyakran, hogy mihez fogjon, és akit a nyomorúság sokszor bűnös életre visz. Most különösen sok az árva, sok a fiatal özvegy, mert napirenden van a hazánkért, *az értünk való küzdelemben* a hősi halál! az életnek feláldozása. Ezeken óhajt ez a Leányegyesület — vagyis Kegyetek kedves ifjú leányaink — segíteni, ezek felé a nagyon elhagyatott testvérek felé kell segítő jobbukat kinyujtani, hogy kezüket megfogják és barátilag megszorítsák.

*

Van *Tompa Mihálynak*, a mi egyik költő-tanítónknak egy páratlan szép regéje-mondája, ami önkéntelenül eszembe jut ez alkalommal, olyan szerves kapcsolatban érzem a benne rejlő igazságot, éppen egy ilyen célt szolgáló egyesület megalapításával. A neve *Kenyérkő*. Mindnyájan ismerik, hiszen nem is lehet

azt elfelejteni annak, aki egyszer hallotta. Mégis elmondom a tartalmát és arra kérem önöket, ne úgy hallgassák, mint regét, mint költött történetet, hanem mint az *Életnek* egy részét, mint valóságot, mint erkölcsi intelmet, mondhatnám mint az Úr szavát, melyet meg kell érteni és követni kell!

Tompa ezt a regét nem költői fantáziájával álmodta meg, a tárgyat készen találta. Ezt a regét *a nép lelke*, a nagy feltaláló, Inventor alkotta. Ilyent csak tömegek érzése, igazságra való vágyakozása sugározhat ki az emberi lélek örök rejtelmeiből.

Egy gazdag emberről és egy szegény emberről van benne szó. A gazdag embernek sok földje, marhája van, sok szolgája, és ami fő: *egészsége*. Földjét megmunkálja, vet és arat. Arany-sárga a kalász, gyül a kéve, a kalangya, nő a gabonahalmaz és megnő ezzel együtt a gazdag gögje, önzése, szívtelensége, kapzsisága. Mennél többje van, annál többre vágyik.

A másik egy szegény ember, akinek csak éppen annyi földje van, hogy ha szorgalmasan megmunkálja, eltarthatja belőle számos tagból álló családját, kis cselédjeit, ahogyan a nép mondja. De a gazda — sajnos — nem dolgozhatott, nagy beteg volt, egész télen nyomta az ágyat. Ugaron maradt a földje, nem vetett, nem arathatott s az a borzasztó gond van a lelkén, hogy gyermekeivel együtt éhen vész majd télen.

Aratáskor kivánszorog a mezőre, megáll a gazdag szántó-földje mellett és sovároghat nézi, mint aratják a gazdag szomszéd emberei a bő áldást. A gond, a bánat, a szenvedés, a kérés, hogy segítsenek rajta, ott van az arcán, szemében, homlokán. A könyörgés ott van a tekintetében, el kellene olvasni, mert kimondani szégyenli szegény. Ez van ráírva: Nem koldus ő, nem dologtalan naplopó, nem ingyenélő, nem alamizsnát kér, csak segítséget, mert saját hibáján kívül beteg volt és nem dolgozhatott. Azt hiszi, ezt meg kell érteni mindenkinek; akit a jó Isten a saját képére teremtett. De a szívtelen gazdag ember nem tud a szemekből, a lélekből olvasni.

A szegény ember hát segítség nélkül távozik, de az ajka

hálát rebeg az Úrnak, mikor a gazdag aratást látja, és a rege szerint áldó szavának az a csodás ereje van, hogy a munkások többet vágnak le aznap tizen, mint máskor hatvanan.

Másnap ismét ott áll a szegény a szántóföld mellett, nézi, nézi az áldást, életet, az aratást és a szükség és gond most már szólásra kényszerítik. Ezt mondja: «Milyen boldog az, aki egészséges volt; vethetett, arathatott, akinek annyija van, hogy családját gond nélkül eltarthatja, akinek olyan bőven adott az Úr, hogy a szegénynek is adhat belőle.»

De a gazdag, a szívtelen állat — ahogyan a rege mondja — nem érti meg, nem akarja megérteni a szegény ember esdő szavát.

Mikor harmadszor is kimegy a szegény ember, a gazdag már új kenyérből falatozik és az éhes szegény most már egyenesen hozzászól, rákényszeríti erre a szükség, az éhség. «Aki megáldotta a vetést, megnövesztette a kalászt és nem engedte, hogy sáskajárás, árvíz, perzselő nap tönkretegyék, aki neked ezt a sokat adta, annak az Úrnak nevében kérlek, gazdag adj néhány kévét a szegénynek!» És ekkor kitör a gazdag ember egész szívtelensége, lelketlensége, gonoszsága. Ezt feleli a szegénynek: «Jó volna hízni úgy-e a más kenyeren? aki nem dolgozik, az ne is egyék!» A szegény ekkor megátkozza a gazdag embert és ettől az átoktól — a rege szerint — kővé válik a kalangya, kővé a *kenyér*.

Nem fűzök ehhez a történethez magyarázatot, csak még azt mondom el, hogy Tompa Mihály ezekkel a szavakkal vezeti be regéjét: «*Az Isten a szegények részét a gazdagoknál tette le.*»

*

A Gazdagság és a Szegénység kérdése örök társadalmi probléma, melynek helyes beállítása, megvilágítása, meglátása adja meg a társadalomnak, az együttélő embereknek békéjét és erejét.

Közönséges értelemben gazdag az, akinek sok pénze van, aki ezzel az eszközzel megszerezheti magának mindazt, amire

szüksége van, ami gyönyörűséget ad, ami fény, pompa, bőség stb. De vajjon megszerezhet-e mindent, kimerül-e a gazdagság kérése az anyagiakban.

Íme a szegény azért nem tudott megélni, mert nem dolgozhatott, a gazdagságnak egy nagy erőforrása a *munka*, a munkabírási, a munkatudás. Gazdag az, aki dolgozni tud. Aki dolgozni szeret, aki dolgozni akar! És ez a gazdagság nincs alávetve oly könnyen az esélyeknek, mert erkölcsi alapon áll, belekapcsolódik az ember értelmi és érzelmi világába, mert *akaratot* jelent és kötelelességteljesítést.

A *munkával*, a munka szeretetével és tiszteletével, a léleknek nagy kincseit, egész gazdagságát mind összekapcsolhatom. A munkámhoz kötelelességtudás kell, kitartás és türelem, vágy és szeretet, imádság és Istenáldás.

Ha valakin úgy segíték, hogy munkára teszem őt alkalmassá, hogy megszerettetem vele a munkát, akkor a szó nemes értelmében segíték rajta, felemelem, értéket adok életének és tartalmat lelkének. Akkor nem alamizsnát adok neki, ami a saját gyengeségét, erőtlenségét, tehetetlenségét, gyámoltalanságát juttatja eszébe, hanem erőt adok neki és önértetet. Nem szégyenitem meg, hanem megbecsülöm.

Ismét egy irodalmi példa jut eszembe *Katona* Bánk bánjából. Ez a lánglelkű poéta és gondolkozó nemcsak Bánk bán egyéni tragikumát fejtette meg remekművében, nemcsak a magyar nemzet különleges helyzetéből és sorsából származó fajszeretet és királyhűség tragédiáját írta meg, hanem a társadalom örök küzdelmére is reámutatott, arra a szociális nyomorúságra, amely a javak egyenlőtlen elosztása következtében előáll s amelynek az egyedüli orvossága, hogy a munka útján való segítségnyújtás hidalja át a különben félelmetes távolságokat és veszedelmeket.

Bánk bán a nagy úr, a dúsgazdag oligarcha és Tiborcz a szegény felszabadított, de magára hagyott jobbágy állanak egymással szemben. A társadalom két ellentétes körülmények között élő alakja. Tiborcz és családja éheznek, Bánk bán lelkét pedig a maga tragédiája foglalja el s csak nehezen érti meg, hogy

Tiborcz éhezik. De végre megérti, akkor segíteni akar és egy tömött erszényt ad neki. Örök igazság rejlik abban a pár szóban, amit Tiborcz ekkor Bánk bánnak, azaz Katona mindnyájunknak mond:

«Szép pénz; de adhatsz-e hát mindenik
Szűkölködőnek? — visszaadja-e
Ez a halottakért hullt könnyeket?
Ha mást nem adhatsz, úgy annál, kinek
Adsz, még szegényebb vagy. Vigyázz, hogy egy
Zsivány, tömött erszényeiddel együtt
Ne lopja el Nagylelkűségedet.»

Mily erős igazság és társadalomtudományi tanítás van e sorokban! Nem pénzzel, nem alamizsnával — ez csak pillanatnyi segítség és gyakran lealázás — hanem a társadalom bajainak orvoslásával úgy, hogy minden önérzetes munkásember megtalálja benne helyét és boldogulásának eszközeit.

*

Ebben a szellemben induljanak útnak kedves ifjú hölgyeink. Segítsenek elhagyatott testvéreiknek abban, hogy ők maguk a saját munkájukkal, erőik kifejlésztésével és felhasználásával szerezzék meg a mindennapi kenyeret és a társadalomnak ne terhére, hanem hasznára legyenek.

Oly sokféleképen lehet hasznossá a nő, sok szép tehetősége van, ezeknek tudatára kell ébreszteni minden egyest, utat mutatni neki és bizalmat adni hozzá.

Szívemből kívánom, hogy Önöknek *kitartásuk* is legyen jó és szép elhatározásukhoz, mert a mi társadalmunkból ez hiányzik. Azért olyan rövid életű egy-egy elhatározásunk egyesületünkben. A következetesség, a lassú de biztosabb előrejutás nem természetünk.

Munkájuknak — meggyőződésem szerint — csak akkor lesz sikere, ha erkölcsi gondolatokkal indítják meg, ha azokban a fiatal leányokban, akiket munkába akarnak állítani, a kötelességtudást, a becsületérzést, a szülő-tiszteletet és a jó Isten

akarátának felsőbbségét mintegy sugalmazzák. Ha a lelküket is nemesítik és így életfelfogásuknak tartalmat és értéket adnak.

Még csak egy gondolatot! nekünk magyar nőknek azért könnyebb minden törekvés, minden erőfeszítés, mert nekünk egy hős és isten-áldott népet kell fenntartani, nekünk meg kell érezni: hogy valahányszor egy egyént a társadalomnak megmentünk, a magyarságnak szolgálatot teszünk. A magyar nőknek nagyobb feladatuk van, mint más nemzet leányainak, erre is gondoljanak kedves tisztelt ifjú hölgyeim. Végezzék társadalom-építő munkájukat nagy szívvel és nemzeti öntudattal!

*Magyar hölgynek születni szép és nagy gondolat!
Isten áldd meg a magyart!*

Budapest.

Berta Ilona.

A FŐVÁROSI POLGÁRI ISKOLÁK SZOCIÁLIS FELADATAIRÓL.

A társadalom szociális kérdései nem tegnapról mára keletkeztek. Lelkiismeretes és melegszívű emberek évezredek előtt épen olyan szívtépő fájdalommal és forrón kitörő könnyekkel nézték az emberiség sebeit, mint mi. De amilyen régi a könyörületes szociális érzés alapja, olyan régi annak folytonos harca az önzéssel. Valóban krisztusi tanítás kellett ahhoz, hogy az irgalmasságot necsak erénynek, hanem kötelességnek is nézzük. Ki azt felérti, nem nyugszik meg a benső részvétellel, fájdalmas együttérzéssel, hanem cselekedni kezd, fárad és nyugalmat nem talál, míg támogatást, segítséget nem ad. Az emberiség lassan járja fejlődésének útjait. Gazdasági nehézségek titáni erővel állják útját a szociális reformok fejlődésének, az önzés vaskezekkel fogja le az önfeláldozás gondolatait, világtörténelmi katasztrófák századok munkáját döntik romba, de az egyszer felébresztett szociális lelkiismeretet többet elaltatni mégsem lehet. Mind többen és többen hallják intő szavát és sereglenek zászlói alá. Hogy szociális érzésünk mennyire megerősödött, legjobban mutatja az, hogy a mostani világháború ezerféle veszedelme és gazdasági nehézsége nemcsak arra nem volt képes, hogy szociális intézményeink működését megakassza, hanem százszoros alakban újabb és újabb módozatot teremtett meg. Nemcsak hadseregünk, társadalmunk is eddigelé fényesen kiállotta a tűzpróbát és Isten segítségével végig is kiállja.

A magyar tanító a szociális munkából eddig is kivette részét, kivette lelkiismeretesen és örömmel. Egyben azonban a

legtöbben tévedtek, nem az iskolában, hanem azon kívül keresték azt. Pedig ez tévedés, mert természetesebb azt az iskolában keresni és megoldani, mint az iskolán kívül lekötni munkakedvüket és erejüket. Nem lenne szükséges annyit dolgozni züllött gyermekekkel, fiatalokú bűnösökkel, nem akadna annyi nehéz munka a gyűjtőfogházban, ha annak idején mindent, de mindent megtettünk volna, amit tenni lehet és tenni kell. Tettünk már eddig is, de nem tettünk eleget. Néha nem vagyunk elég figyelemmel azon csekélységnek látszó dolgok iránt, melyek idővel nagy hibává fejlődnek, néha nagyobb időt, fáradságot igénylő munkától húzódunk vissza. Egymagunk nem sokat tehetünk, de egy egész tantestület, mely összhangban és közös megértéssel dolgozik, nagyon sokat tehet. Nagyobb kérdések csak tömeges szervezkedéssel oldhatók meg. E körül is sok a mulasztásunk. Komoly akarattal kell megismernünk azokat a feladatokat, melyek a tanulók érdekében megoldandók, szociális kérdései az iskolának s így közvetve a társadalomnak is.

E feladatok nagyjában két csoportra oszlanak. Elsősorban olyan intézmények létesítésére, melyek a tanulók erkölcsi és egészségi érdekében állanak, másodsorban olyan ismeretek közlésére, melyek ugyanezt a célt szolgálják s melyeket rövidesen a szociális érzék nevelésének hívhatunk.

Az elemi iskolák, tanulói anyagi helyzetét tekintve, többet tesznek a szociális segítség terén, mint a polgári vagy középiskolák. Napközi otthon, szegény gyermekek felruházása, tandíjelengedés, tánszerek és könyvek beszerzése, ha nem is minden, de sok kívánságot kielégít. Hogy mennyit kellene még tenni, azt tudja minden melegszívű tanító, ki valaha látta azok keserves könnyeit, «kiknek nem jutott». Ezek a szomorú viszonyok akkor sem szűnnek meg, ha a szegény ember gyermeke a polgári iskolába lép. Csak munkába, gyárba járnak a szülők akkor is, de felruházás, napközi otthon bizony elmarad s ezzel elmarad a rendszeres felügyelet is, mi nem egy esetben sétálásra, iskolakerülésre, csavargásra vezet. Mennyit segíthetne itt egy olcsó, jó internátussal összekapcsolt polgári iskola. Égető szükség-

sége van a fővárosnak egész és félbenlakással összekötött polgári iskolára, elsősorban polgári leányiskolára. Nemcsak a nevelés szempontjából, nemcsak a tanulóra való tekintetből van erre szükség, hanem a szülőkön is segíthetnének. Hány anyának aggasztó gondjait köti le üzlet, hivatal, a kenyérkereset sokféle faja. Délelőtt felügyelet alatt iskolában tudja gyermekét, de délután annál nehezebb a helyzet. Felügyelet nélkül vannak otthon, de tanfolyamra, zeneórára járnak, sokszor csak estefelé jönnek haza s az anya ezerféle veszedelemtől félti gyermekét. Milyen nyugodt lélekkel látná el teendőit, ha internátusban, állandó felügyelet alatt, modern egészségi viszonyok között tudná leányát. Ezen internátus feltételei közé tartoznék az egyszerűség, célszerűség és igen mérsékelt árak, mert hiszen a széles néprétegek számára kell ezeket szervezni. Az internátus természetesen félnapos is lenne, sőt azoknak is adna helyet, kik a főváros környékéről ide járnak iskolába. E bejáró tanulók igen sokszor kénytelenek a déli órákat az iskolában tölteni, de nem mindenütt van felügyelet, a sétálás, csavargás pedig igen csábító az unatkozó tanulóra nézve. Ismét az utca veszedelme áll előttük. De egészségi szempontból is sokat szenvednek a vasuton bejáró tanulók. Egy-másfél órát állnak a szabadban, két vasúti kocsii összekötő hídján és nap-nap után más helyet nem tudnak kapni a túlsúfolt vonaton. Az út fáradságai, a meghülés veszedelme, az állandóan fáradt és álmos közérzés majd mindig beteges, gyenge tanulókká teszik e sajnálatraméltó gyermekeket. Az egészség veszélyeztetésével párhuzamos a felügyelet nélküli utazás erkölcsi és étikai veszedelme. Mindenki, ki diákokkal vagy diákkisasszonyokkal utazik, ismeri azt a durva hangot, visszataszító tréfákat és szellemeskedéseket, melyek az utazó ifjúságot jellemzi. Alig akad egy-két jobb nevelésű és jobb ízlésű tanuló, kit ne rontanának el a többiek. Mi e téren eddigelé, mint óvóintézkedés történt, semminek mondható. Ha rendszeresen meglátogatjuk a pályaudvarok várótermeit, jelentékeny számban találunk olyan tanulókat különösen leányokat, kik szándékkal lekésnék a vonatról, óraszámra üldögélnek a váró-

teremben, ismeretséget kötnek, leveleznek, sőt olyan tanulókat is reábirnak, hogy kísérik el őket, kik egyáltalában nem is járnak vonaton. Mindezekben, a már tényleg tarthatatlan állapotokon csakis egy jól szervezett teljes és félnapos polgári leányiskolai internátus segíthetne.*

Míg azonban ez meglesz, polgári leányiskolai napközi otthon segíthetne e súlyos hiányokon. Könnyen kapható lenne minden iskolában megfelelő helyiség, egy kis könyvtár, felügyeletről gondoskodni kellene, a gazdasági órán főző tanulók által készített ebédből juthatna a napközi otthonnak is. Sürgessük megvalósulását, dolgozzunk létesítésén, akarjunk komolyan és bizonyára meg is lesz.

Ideiglenesen másképp is gondoskodhatunk szegény tanulóink ebédjéről, feltéve, ha érintkezünk tanulóink szüleivel, ismerjük családi viszonyaikat. Módosabb tanulók szülei egy-egy olyan napon, mikor a szegény tanuló meleg ebéd nélkül maradna az iskolában, szívesen adnak helyet asztaluknál az általunk ajánlott és előttünk rokonszenves tanulóknak. Az így meghívott tanuló esetleg tanulhat meghívó társával s ezáltal mintegy dolgozik valamit a nyert jótétemény fejében, mi viszont elveszi a nyújtott segély alamizsna ízét.

A szegény tanulók tanszereiről és könyveiről a főváros ugyan a legmesszebbmenő módon gondoskodik, de mindent ő sem tehet. Más iskolákban, sokkal kedvezőtlenebb a helyzet és e téren mindig lesz pótolni való. Az elemi iskolai tanulók felruházásáról tekintélyes egyesületek gondoskodnak ugyan, de e tekintetben is sok tennivalót találhat a tanító. Aki csak egyszer is látta a kékre fázott, rosszul táplált, remegő gyermektestecskéket, nem egy hamar felejtí el azokat. A polgári iskolában is megesik, hogy a tanító szerez a legszegényebbeknek

* A polgári leányiskolai internátus kérdését az OPIE. leányiskolai bizottsága tárgyalta 1912 december 12-én tartott ülésén. Az indítvány a székesfőváros tanügyi ügyosztálya részéről meleg érdeklődéssel fogadtatott, de ezideig nem valósult meg.

ruhát. Itt egyúttal kitünő alkalom nyílik arra, hogy a nagyobb gyermekeket is bevonjuk a szociális munkába. A tehetősebb tanulók a legnagyobb örömmel hozzák el levetett, kinőtt ruháskájukat, kabátjukat. Az adakozás öröme mélyen szánt a gyermeki lélekben, az a tudat, hogy ő is hozzájárult a nyomorúság és szegénység enyhítéséhez, közelebb hozza a gyermeket a szociális kötelességek megértéséhez. Legjobb, ha a tanító kezéből fogadják az adományt, az adományozónak nem kell ismernie azt, kinek ruhája jutott, szívesen megelégszik a tudattal, hogy ő másikon segített.

Természetes, hogy segítségben, támogatásban csak akkor lehet a tanulót részesíteni, ha a tanító ismeri családi körülményeit. A családi viszonyok, anyagi helyzet, társadalmi pozíció ismerete nemcsak az összehangzatos munka kedvéért fontos, de szociális feladatok teljesítése szempontjából is elengedhetetlen. Csak annak lehet tanácsot adni, kit az ember ismer. A szülői értekezletek ugyan értékes módját adják az érintkezésnek, de csak tömeggel hozva érintkezésbe a tanítót, a szociális segítségnyújtás szempontjából nem elegendők. Ehhez személyes érintkezés, az otthon szellemének ismerete, az egész milió képe kell. Pedagógiai szempontból is mennyit megértünk, ha ismerjük a tanuló otthonát. Hány köszönjárásnak, sok nemtanulásnak, hanyagságnak oka a szomorú családi körülményekben leli magyarázatát. Hányszor fordul a szülő a tanítóhoz a pályaválasztás kérdésében. Lelkiismeretes tanácsot csak akkor lehet adni, ha ismerjük, de nagyon jól ismerjük a tanuló szellemi tehetségét, hajlamait, vágyait, erkölcsi és fizikai erejét s mi nem utolsó, a szülők anyagi körülményeit. Egy-egy figyelmeztetés vagy beajánlás a maga helyén mennyi jót közvetíthet. Az elnyerhető ösztöndíjakra is figyelmeztetjük a tanulót. Néha módjában van a tanítónak egy-egy cím vagy utasítás megadásával a tanuló szüleit munkához juttatni. Néha beteg gyermeket nem tudnak kórházban elhelyezni; számos asszony, különösen a vidékiek és idősebbek nem tudták hova forduljanak hadisegélyért, mennyi jár nekik, gyermekeiknek. Ismét a tanító útbaigazítása segítette

őket a segélyhez. Hogy az árva gyermekek a tanító különös pártfogására számíthatnak, csak természetes. Sajnos, sok ilyen árvácskának csak tanítója ad egy kis szeretetet, egy kis meleget.

A világháború idején kettős joggal követelhet tőlünk segítséget minden árva és özvegy. Hadisegély, sokféle háborúsülte munka most csak ellátja őket, de mi lesz, ha a háború után mindez megszűnik?

A társadalomnak nehéz, ma még talán be sem látható, át sem tekinthető akcióra lesz szüksége, hogy szent kötelességnek nyugodt lelkiismerettel tegyen eleget. Már most is mindent meg kell tennünk a hadiárvák magasabb iskolákban való elhelyezése, tanulmányainak sikeres befejezése érdekében, hiszen a legnagyobb siker esetén is csak parányi részét róttuk le annak a hálának, melyet elhalt hőseink iránt érezni tartozunk.

Az iskola szociális feladatai közé tartozik a nem szüleinél lakó gyermekek különös szemmel tartása, hiszen nemcsak a tanulót, hanem a lakásadóját is, a mennyire lehet, ellenőriznünk kell.

Iskolai segélyalapot minden nagyobb iskola gyűjtött, de kirándulási alap még sok helyen nincs, pedig nevelési, egészségügyi és szociális szempontból egyaránt fölötte kívánatos.

Cserkész csapatok, kiránduló osztagok szervezése szintén e célokat szolgálják éppen úgy, mint az iskolai takarékpénztár és önképzőkör. Minden iskolának sajátos viszonyainál fogva más más szükségletei lesznek, de az alap gondolat, a vezéreszme mindég a lehető legtökéletesebb segélynyújtás — támogatás lesz.

Minden magasabbfokú iskolának, mely érettebb és komolyabb felfogású növendékekkel dolgozik, kötelessége, hogy megismertesse tanítványaival azokat a szociális intézményeket, melyek a közjólétet szolgálják. Ismerje meg, hogy maga is használhassa, de tanulja meg azt is, hogy maholnap teljes erejével kell dolgoznia embertársainak jólétén. Neveljünk növendékeinkben szociális együttérzést, szociális lelkiismeretet. Nem szociális elméletet, szélsőséges aspirációkat és pártprogramokat kell tanítani, hanem a tanuló szellemi fejlettségéhez mértén össze-

állított olyan ismertetéseket, melyek a szociális munkára nevelnek.

Így megismertetjük velük, megfelelő csoportosítással, az életbiztosítás, munkásbiztosítás, tűz- víz- és jégkár elleni biztosítás, betegsegélyző milyen előnyöket nyújtanak, hogyan használhatók. A takarékpénztárak, póstatakarékpénztárak, szövetkezetek célja és működése mindig érdeklődésre számíthat. A gazda és cselédei, cselédbiztosítás, patronázs, menházak, szegényházak, hajléktalanok menhelye gyakran hallott fogalmait tisztázni kell. A szegényügy, a közadakozás, gyűjtés, a gyermeknap, gyermekliga, gyermekbiróság, árvaszék-gyámság mind olyan kérdés, amelynek ismertetése, tárgyalása döntő befolyással is lehet a tanuló későbbi szociális működésére. A közegészségügy, ezzel kapcsolatban a gyermekhalandóság, a kivándorlás stb. minden művelt és gondolkodó ember előtt érdekes és fontos. Nem lehet és nem is kell külön felsorolnunk az egész anyagot, hiszen ez lelkiismeretesen és gondosan kidolgozott tanterv dolga, de az ismeretközlés mellett állandóan kell dolgozni az egész hazaszeretettől besugárzott szociális érzék és érzület fejlesztésén.

A mai tanterv mellett természetesen csak a legfontosabbat lehet beleszólni a tantárgyak keretébe. A polg. leányiskola gazdasági órái erre még legalkalmasabbak. Nagy szükségünk van olyan tantervre, mely külön órát szán a szociális ismeretek tanítására.

Annak a tanítónak pedig, ki szociális feladatainak tanításával és tettel egyaránt eleget kíván tenni, sok-sok türelemre és komoly akarásra lesz szüksége, nehéz munkára, súlyos fáradozásra vállalkozik, de mindenért kárpótolja lelkiismeretének elégedettsége és szívének békéje.

Relković Mita.

A NŐK SZOCIÁLIS TEVÉKENYSÉGE A HÁBORÚ ALATT ÉS A HÁBORÚ UTÁN.

A csatatereken ezrével esik el, válik nyomorékká a férfinem színe-java. A háború démona nem elégszik meg a fronton szedett áldozataival, hanem olyan helyzeteket teremt, melyek nemzeti létünk egét, ha még lehet, még egy árnyalattal sötétebbre festik. Amerre csak tekintünk, mindenütt az «ember» pusztulását látjuk, fronton úgy, mint a front mögött. Bő aratása van a halálnak. A kérlelhetetlen kaszás nyomában alig virul új élet. Kevés a születés. A nagy veszteségekkel nem áll arányban s a jelentéktelen mennyiség mellett még a minőség is gyöngé, silány, legtöbb esetben nem is életképes. Igazolja ezt a gyermekhalandóság, mely az utóbbi időben eddig nem ismert mérvet öltött.

A gyermekhalandóságnak három oka van : pszichológiai, szociális és morális.

Az áldott állapotban levő anya a háború alatt távollevő, a csatatereken küzdő férjéért ezer aggodalomban folytonos izgalomban él, legtöbb esetben a megélhetésért nehéz harcot vív. A szenvedt, hervadt fa, melynek gyökerén féreg rág, hogyan hozhatna egészséges gyümölcsöt? Dr. G. Anton hallei professzor azt írja a Voss. Zeitung 1915. okt. 28. számában «Über die Qualität und Zahl des Nachwuchses» című cikkében : «Die Sorge um den Nachwuchs hat sich nicht nur darauf zu beschränken, dass die Kinder besser gehalten, sondern auch dass sie besser geboren werden». Csakhogy — sajnos — sok esetben a szegény kis magzat már születése előtt kénytelen érezni a nyomor súlyos kezét, mely még jobban nehezedik rá, ha a világra jön.

A kenyér után futkosó, sokszor rosszul táplált anya nem nyujthat csecsemőjének elegendő táplálékot, a szerencsétlen kicsi csakhamar ráun a nyomorúságra s a «veleszületett gyengeség» útipasszusával távozik az angyalok közé. Még falun, hol a tej a mesterséges táplálásra könnyebben hozzáférhető, még nem olyan vigasztalan a kicsinyek sorsa, mint városban, hol a tej már ismeretlen fogalomná kezd válni.

Nem kisebb jelentőségű a csecsemőhalandóság morális oka sem. A háború nyomában járó erkölcsi fogalomzavar, erkölcsi eldurvulás, sok esetben a meglazult hitvesi hűség számos kis kakukfiókot csempészett a családi fészekbe. Az ilyen kelletlen vendég nem részesül aztán olyan gondozásban, mely picinyke életét megtartani volna hivatva. A házasságon kívül született gyöngye kis emberpalánta az általános morális felfogás által megvetett, legtöbbször csak szerencsétlen anyát csakhamar megszabadítja bűne vagy balsorsa gyümölcsétől.

Mindezen okokon kívül betetőzi a szerencsétlenséget az a rettenetes tájékozatlanság, melyben még az intelligensebb anyák is leledzenek, a gyermekápolást és gondozást illetőleg. A nép asszonyainak e téren való tudatlansága pedig egyenesen hajmeresztő. Aki figyelemmel kíséri, milyen piszokban fetreng a kis paraszt-gyermek, milyen tisztátalan és helytelen táplálékot kénytelen bevenni a kis féreg gyomra, méltán csodálkozhatnak, hogy a gyermekhalandóság nem nagyobb, mint aminő valójában.

Még a legnagyobb gondozás, legcélszerűbb táplálás mellett is számos veszedelemmel kell megbirkózni a gyöngye gyermeki életnek. A fogzás és az elválasztás alaposan próbára teszi a gyermek életképességét. Aztán a sokfajta ragályos gyermekbetegség, mely még a legnagyobb vigyázat mellett is oda lopózkodik a kicsi bölcsőjéhez, nem is szólva a szülők számtalan örökölhető nyavalyájáról s az azokra való örökölhető diszpozícióról.

Ezek a békeidőben is pusztító tényezők, ezekhez járul a háború nyomában dúló két szörnyű betegség: a tuberkulózis és venereás betegségek.

Ha mindezeket fontolóra veszi az ember, feljajdul a kétségbeejtő jövő felett. A jövő hadereje, a jövő munkása, adózó alanya, tagja, fenntartója, maga az állam a jövőben, a mostani gyermek.

«A frontmögötti elvérés fenyeget bennünket» — mondja dr. Bakonyi Kálmán, a Szabad Lyceumban tartott előadásában.

Nemzeti életfenntartási ösztönünk segítség után kutat, eszközöket keres és talál a baj enyhítésére.

A háború-okozta belső veszedelmek elhárítása az itthonmaradottakra vár. Azokra, kiknek tisztult tekintete nem csak a szerencsétlenséget látja, de felfedezni képes annak orvosságát is. Vár ez a kötelesség különösen a nőkre. Azokra a nőkre, kiket kellő intelligenciával, érző szívvel áldott meg az Isten, kik hazájuk iránti kötelesség tudatában nem burkolóznak most saját bánatuk sötét fátyolaiba, nem virrasztanak tétlenül saját gyászuk felett, hanem erős lélekkel megmenteni igyekeznek a háború mindent szétmárcangoló szájából ami még megmenthető, a jövőt.

A tenni akaró és tenni tudó nőre sok szép feladat vár e nehéz napokban. De természetes hivatásával egyezőbb, szebb, nemesebb nincs, mint a gyermekvédelem. A gyermeket megmenteni, istápolni, annyi mint az állam épületének követ szilárdítani.

A gyermeket megvédeni, nevelni, oltalmazni azonban csak az képes, ki ismeri azokat a tényezőket, melyek annak erkölcsi és fizikai életét fenyegetik, vagy arra jó hatással vannak.

Nőnevelésünk a csecsemőgondozás tudásának csak a leg-
elemibb részét adta útravalóul az életbe kilépő lánynak. Ma már nemzeti szükséglet, hogy a nevelés többet öleljen fel a csecsemőgondozás és ápolás tanításából, mint eddig. Intenzívebben kell ismertetni a gyermek fizikai fejlődését, az arra előnyösen vagy károsan ható külső körülményeket, a gyermek ápolása és gondozása körül követett rossz szokásokat, a gyermek életét fenyegető betegségeket, lehetőleg szemléleti úton, jó képek, különösen pedig bölcsődék, gyermekgondozó intézetek, gyermekkórházak látogatása által.

Minden nőnek szükséges, hogy tisztában legyen a gyermekgondozás legkisebb részletével is. Szükségük van különösen azoknak, kik szerencsésebb körülményeik révén gondosabb nevelésben részesültek, nem csak azért, hogy majdan a hazának erőskarú fiait adjanak, hanem hogy náluknál kevesebb tudással rendelkező társnőiket a gyermekgondozásban tanácsal és tettel támogathassák.

A helyes gyermekápolás és nevelés tudásának elsajátítása különösen fontos a leendő tanítónőknek. A tanítónő a nép leányainak a nevelője. A mai kor szerencsés pedagógiai elvei szerint a tanító már nemcsak az elemi tudás előadója, hanem a gyermek nevelője a szó teljes értelmében. Akiknek tehát kezebe van letéve a nép leányainak alsóbbfokú tanítása és nevelése, azoknak kétszeresen szükségük van arra, hogy alaposan ismerjék a gyermek testi nevelésének is minden részletét, mert csak így taníthatják meg arra a jövő családayait, s áthatva kell lenniök attól a magasztos tudattól, hogy munkájukkal nemcsak az Istent, nemcsak az emberiség érdekeit szolgálják, hanem a hazát is.

Ilyen módon szolgálni az emberiség és a haza ügyét, nem csak a hivatásos népnevelők feladata, hanem minden intelligens nőé, kiknek alkalmuk van tudatlanabb társnőiket tanácsal ellátni.

Hogy pedig az ilyen alkalmat nem várni, hanem keresni kell, az a hazaszeretetből önként következik.

Aki akár «egyénilag», akár «társadalmilag» foglalkozik a gyermekvédelemmel, az a hazának segít, hogy a jelen vérzivatarra után még hatalmasabban, erősebben emelkedjék ki a nemzetek közül.

Nergert Vilma.

ELLENTÉTEK HATÁSA A MŰVÉSZETEKBEN.

Kezdjük a mindennapos élet legegyszerűbb megfigyelésein.

Ha egy középtermetűnek tartott ismerősünk előttünk megy az utcán egy nála jóval alacsonyabb valakivel, az a benyomásunk, mintha az illetőt most nagyobbnek látnók a szokottnál; viszont ha igen magastermetű, nyúlánk alak a társa, ismerősünk eddig közepesre becsült termete szinte szemünk előtt zsugorodik össze. Másik eset: új ház, nagy bérkaszárnya épül egy kedves villa tőszomszédságában városi építési szabályzatunk dicsőségére; az eddig helyes méretűnek látott villaépület szánalmasan eltörpül, összetöporodik robusztus társa mellett.

A szemmel való közvetlen összemérés e csalóka, befolyásolt eredményei tagadhatatlanok. Azt vesszük észre, hogy épp a megfigyelt jelenségek elütő vonásai emelődnek ki az egybevetés alkalmával.

Szent-Gellért püspök szobra a Gellért-hegy oldalában, szemben az Erzsébet-híd irányvonalával ugyan erre elég érdekes további például kínálkozik. Sokan kifogásolták a szobor mögött elhelyezett, félkörű elzáró oszlopsort, aminek ott semmi értelme; nem szép és ketrebebe rekeszti a szabad természetbe kívánczoló alkotást. A fülkét formáló oszlopkarék csakugyan nem tetszetős, de kényszerű szükség kívánta így. A hegy hatalmas tömege az oldalába lapuló szobrot, akármily nagyarányú, kolosszus-méretű lenne is, feltétlenül kicsivé, jelentéktelenné törpíti. Hogy a veszedelmes befolyásoló szomszédságtól némiképp függetlenítessék, hogy kiemelkedjék méretben és jelentőségben, közbül hegy és szobor közé olyan szigetelő elemet kellett helyezni, ami elválaszt. Ez oszlopkarékját azonkívül alacsonyabbra kellett mére-

tezni a szobornál, hogy utóbbi mellette nagyobbak tűnjön fel, miáltal a hegynek kicsinyítő s az oszlopok magasító hatása egymást kölcsönösen lerontván, a szobor zavartalanul, igaz méreteiben jelen meg előttünk.

Eddig említett példáink rokon irányú: egyaránt függőleges vonalú összemérésre adták alkalmat. De ugyanolyan élénk ellentétre s ennek kiemelő, szembeszökkenő, egymást erősítő hatására bukkanunk, ha heterogén irányú vonalak jellegét figyeljük meg. Hegyvidéken járunk; körül a táj vonalai felülről lefelé haladó irányokat mutatnak. A hegyoldalak fűvét az eső lefésülte; sziklakoloncok feje alig látszik a rátelepült moha- és televényföldréteg alatt, de oldalaik szabadok s azok toronyszerűen emelkednek a magasba; a fenyők dacos, egyenes törzsei párhuzamos fekete vonásokat húznak sűrűn a zöld alapba. Kanyargó útunk ekkor hegyhajlást kerül meg s e pillanatban egy hegyi tavacska vízszintes tükre csillan felénk. Csendes felülete a maga nyugodtságában önkéntelenül magához bilincseli figyelmünket; érdekeseznek, kedvesnek, pihenő mozdulatlanságában hangulatosnak találjuk a csupa merőleges irányok között. Míg ugyanilyen kis tótükör az alföldön, ahol a többi tájvonal is vízszintes, cseppet sem ragad meg, közömbösen siklik el rajta tekintetünk.

Ime az egyjellegűség, amely összeolvaszt érdektelen közösségbe s a szembehelyezkedés, mely figyelmet ébreszt, kellemesen lep meg és pedig nem magáért, hiszen a hegyi táj zord fenségében a jelentéktelen vizecske igénytelen semmiség, hanem pusztán azért, mert ellentét.

Velenczében a Szent-Márk tere Napoleon szerint a világ legnagyobb bálterme, melynek csak a csillagos olasz ég a méltó mennyezete. A négyszögű tér három oldalát a szembenálló, elnyújtott Prokuráciák hosszú homlokzatai s az ezeket egybekötő, keskenyebb királyi kastélyrész alkotják. Egy téglalap három oldalának megfelelő, szabályos teret határolnak ezek; egymagasságúak, a földszint s az emelet sorok párkányai egy szintű erős vonalakban futnak rajtuk végig, ablakaik egyenlő nyílásúak, oszlopocskáik egyenlő távolságokban sorakoznak

hosszú rendben egymás mellé. Csupa szabályosság, egyenletesség s emellett egyetlen szürke alaptónus, ahol csak a szem rajtuk megpihen. S ekkor keresve a teret bezáró negyedik oldalt, egy fordulattal tekintetünk ráesik a Szent-Márk templomára. Az eddig szemlélt szigorú rend helyett csupa elevenség, nyugtalanság; szinte káprázat, amit látunk. Fent nem egyforma kupolák ütik fel tarfejüket; színes mozaikoktól ragyogó kisebb-nagyobb nyílások tördelik széjjel a homlokzat síkját, miként egy ezer apró csecsebecsével díszített, csillogó ötvösművű ereklyetartó áll előttünk a templom. Amott előkelő egyszerűség és rend, itt színpompás sokszerűség! Ez okozza, hogy az elterjedt képek nyomán már előzetesen jól ismert Szent-Márk templom a valóságban, a környező palotasorok ellentett hatása alatt mindig meglepetést, nem várt elragadtatást kelt a szemlélőben.

Színek ellentétei is hasonló tapasztalatra vezetnek.

Rembrandt híres *clair-obscur* megvilágításai jórészt ezen alapszanak. Képein rendszeren középütt magikus, túlvilági fényözönből jelennek meg a főjelenetek, ezt az intenzív sugárzást a háttér erős sötétségével éri el. Ha kifogástalan színes reprodukción kísérletet végzünk olyformán, hogy a háttér barna-fekete sötétjét a képen elföldjük, a le nem takart, derültebb színek, a megvilágított középhelyek tónusai valósággal kiábrándítóan fognak hatni. Csupa fakó-piszkos, rozsdasárga színt látunk rajta, aminek se ereje, se fénye; de amint az eltakart háttérről eltávolítjuk a fedőkendőt s a két ellentétes szintelítés szemünk előtt kezd egymásra hatni, megelevenítő benyomása szinte csodaszerű. A háttér sötétségébe valami misztikus derengés árad a középjelenet világos fényfoltjából, viszont a komor környezet valósággal kiragyogtatja a kép közepét, amely aranycsillámú fényözönnel telik meg. Különösen templomi képein (Zsinagóga belseje, Simeon a templomban), valamint az Emauszi vacsorán feltűnő az ellentét e megelevenítő ereje.*

* Nem változtat ezen az az újabban hangoztatott felfogás sem, amely szerint Rembrandt képei eredetileg jóval világosabb szintelítésűek.

Végigkísérhetnők a festészet remek alkotásainak hosszú során az alkotó művész abbéli törekvését, hogy alapjában véve tompa színeinek mily mesterfogásokkal ad életet s azt tapasztalnók, hogy legtöbbször a szín- és fénytelítés ellentéteihez folyamodnak; ez emeli ki, ad életteljességet formának, színnek egyaránt. Tizian «Adógaras»-án, vagy «Egyházi és világi szerelemnek» elnevezett képén a nagy mester szándékos eljárás módja meggyőző erejű.

Messerschmiedt szobrásznak két alkotását őrzi Szépművészeti Múzeumunk; mellszobrok, melyek ugyanazon ifjú embernek kacagó, majd síró ábrázatát mutatják. Azelőtt a szobrok a Nemzeti Múzeum képtárosztályának folyosóján voltak egyforma talapzaton, de az ellentett falak mellett felállítva; egymástól tehát távolabb s emlékszünk, hogy mulatságos torzvonásaik tetszettek ugyan, de korántsem hatottak oly ellenállhatatlan komikummal, mint most, mikor közvetlen egymás mellett vannak elhelyezve.

Példáinkból ezek után eredménykép meglehetősen biztossággal következtethetjük, hogy minél szélsőbb ellentét minél közelebb kerül egymás mellé, hatásuk a szemlélőre, vagy mondhatjuk: kölcsönösen egymásra annál kiemelőbb, annál erősebb lesz. Mindez eddig előrebocsátott fejtegetésekre tulajdonkép nem lett volna különösebb szükség, hiszen látszólag nyitott ajtót dönggettünk velük, csak egy közismert mondás igazolásául szolgáltak («Ellentétek kiemelik egymást!»), hogyha nem állna rendelkezésünkre ezzel szemben egy *másik* sorozata a tapasztalatoknak, amik viszont ép az ellenkezőre szolgálnak tanubizonyiságul.

E sorok voltaképp a két, egymást kizárónak látszó tapasztalat tömeg viszonyának tisztázásához kívánnak egyben-másban hozzájárulni.

Kezdhethetjük e másik csoport megbeszélését ugyancsak minden napos tényeken. Verőfényes tavaszi napon igyekszünk végig

lehettek, mint ma. A fénytelítés *viszonylagos* foka akkor is ugyanaz lehetett csupán.

székvárosunk főútjén: a Rákóczi-úton. Friss levegő jár a házsorok közt, a sarkokon virágot árulnak, a napsütéses oldal melege pirosságot lop az arcokra, az emberek fürgébben lépegetnek, valami barátságos mosoly, derű csillan meg a szemekben: Itt a tavasz! — s ekkor tekintetünk az út közepén egy temetési menetre vetődik. Az ellentét környezet és figyelmünk tárgya közt elvitathatlanul erős. Vizsgáljuk meg magunkat, a reánk tett hatást, kiemelte-e a két ellentét egymást? Érezzük-e megdöbbenő voltát, a szomorú látvány oly mélyen beleszánt-e hangulatunkba, mint amily éles a két ellentét? Azon kapjuk magunkat, hogy a gyászmenet komorsága nem köt le megható voltaéhoz méltó mértékben; szinte szórakozottan nézünk felé, a hatás tehát nem hogy kiélesednék, sőt tompul. Nem emelkedik vele életörömünk, sem a halál gondolata nem kap meg teljes erejével. A kettő egymást nem emeli, de zavarja, kellemetlenné lesz s örülünk, ha minél hamarabb megszabadulunk tőle.

Most pedig képzeljük bele magunkat, ha valósággal nem éltük át, ugyane helyzetbe, de nem derűs tavaszi napfényben, hanem valamelyik késő őszi délutánon. Az úttesten már félhomály borong, mert korán esteledik; szitál az eső, borzongat a nedves hideg. A vizes-sáros út közepén halad a gyászmenet, elől meg-megdöccenne a koporsós kocsi, utána lépegetnek sárban, görnyedten a gyászolók s mi a gyalogjáró szélén nézzük szomorú útjukat. Hangulatunk, közérzésünk nem ellentétes az övékével, mint akkor tavasszal. Miként reagál lélekállapotunk a szemlélt jelenetre most? Határozottan mélyebb rokonérzést vált ki belőlünk, sorra nézzük a szegény kísézőket, szájalom és részvét lopakodik belénk s tekintetünk alig képes megválni tőlük.

Ime egy eset, amely előző teóriánknak nem felel meg, sőt homlokegyenest ellenkezik vele. A tavaszi nap ellentétes jelenségei rontották egymás hatását, míg amaz őszi estén a hasonlóknak volt egymást kiemelő erejük!

A katolikus templomi misék művészi együttes hatását elismerik azok is, akik egyébként nem lelkesednek érte. Belépünk például a budavári Mátyás-templomba. Az utca zaja, sürgése

után egyszerre csend és mozdulatlan-ság vesz körül: Isten házában vagyunk! A félhomályban hatalmas boltívek borulnak fölénk; keskeny ablakok színes üvegein át a magasból bűvös színvegyülekben sugárnyalábok vetődnek be a homályba; messze elől éneklő hang töri meg a csendet, körülötte tömjénfüst terjeng, majd felülről mély zengéssel megszólal az orgona. Érzékeink egymásután fogják fel az áhítatra, elmerülésre készítő benyomásokat, amelyek mind rokonok, mind rejtelmes, misztikus hatást ébresztők s egymást erősítik a közös cél érdekében. Vajjon valami rideg, éles ellentét jól hatna-e itt? Emlékszem egykori itáliai útaim egyik ily esetére. Délolasz városka dómját kerestem fel, mely a piactér egyik oldalán emelkedett a kék magasságba. A nagymisének ép felébe érkeztem; hatalmas zúgó orgonaszó fogadott, majd tiszta csengésű polifón-énekkar hangjai áradtak alá a kórusról. Kívül bántó napsütés és forróság; itt kellemes hűvösség, árnyék és megragadó zene. Hívó kevés volt jelen s a magányosság érzése kétszeresen jól esett. Végighallgattam az évszázados boltívek alatt végigbúgó utolsó orgonahangot s mire a hívősereg kifelé indult, másik oldalon a piaci bejáró felől az árusok közül egy kofa ment át halasdézsájával a templomon s eközben is harsány kiáltó hangon kínálgatta halait. Ahogy e tola-kodó kufár hang felcsattant közvetlen a harmonikus orgonaszó után, annál bántóbb, kíméletlenebb kizökkentést elmerültségemből alig tapasztaltam valaha.

Évek előtt egy nemzetközi képkiallítás-on Münchenben Pietro Franchetti olasz festőművész nagydíjat nyert «Elhagyatva» című képével. Festménye olasz pályaudvart mutatott, kisebbszerű üveges csarnokot kifutó vágányokkal késő esti gyér lámpavilágítás mellett. Elrendezésében azt a benyomást keltette, hogy itt kevés-sel előbb forgalom, eleven zsibongás lehetett még, de az utolsó vonat befutása után lassankint elszéledt mindenki: közönség, vasútasok, málhások; üres és néptelen a tér, elhagyatott a pályaudvar. Néhány oldalt eső irodahelyiség tejüvege mögött van még világosság, az átszűrődik a csarnokba, ahol a perronon egyedül üldögél a málháján egy szegényes

öltözékű fiatal nő s arcát kezeibe hajtja. Mindenkinek van hova mennie, csak neki nincs; az egyedülmaradásnak, elhagyatottságnak megkapó hangulata áradt le a képről. A jury akkor ugyan nem ezért tüntette ki, hanem az irodák fakó üvegjein átderengő zöldes-sárga világosság csodálatos intenzitású visszaadásáért. A szemlélő nagyközönség természetesen ez utóbbi virtuóizitást, mint a fényerő megfestésének netovábbját, nem értékelte, egyszerű valóságnak vette s inkább a kompozícióból kiáradó hangulatot becsülte benne. Néptelen elhagyott pályaudvar, elhagyatott egyetlen utas, helyzeti vonatkozásuknál fogva nem ellentétek, de rokonjellegű tényezők; együtt egybeolvadva hatásukat kölcsönösen növelik.

Tegyük fel azonban, hogy festője ellentétre törekedve, az egyedül magában szomorkodó nő körül a pályaudvar siető, kapkodó sokaságát festi meg: elérte volna-e a kívánt hatást? Emelte volna vele a nő elhagyatottságát? Bizonyára nem oly teljességgel. Amolyan intim, mélyen járó érzés, mint aminő a magányé, a tanácstalan és vigasztalan egyedüllété, mindenkor mimózatérmészetű; nem szabad más elemnek belejátszania, megzavarnia. A szemlélő is a maga beleélő fogékonyságával csak ily környezetben képes annak megható voltát átérezni.

Még egy utolsó példát!

Lasz gallnernek egy impresszionista képe volt Múcsarnokunk tálratán nem rég kiállítva; magyarul «Elmúlás» nevet adtak neki, németül «Herbststimmung» volt a címe. A képen erős vörös tónusok uralkodtak; leáldozó őszi napnak ferdén át-szűrődő, de még erős sugaraiban fürdött a szabad természet egy darabja. Elöl lehullott levelekkel vastagon borított út, mögötte sarokba megtört léckerítés, oldalán magasabb, faragott bejáróval; túl rajta a kerítés mellett az út során pad, azon öreg ember kulcsolt kezekkel, maga elé görnyedten. Az út mellette tova vitt, hátra lombok takarta sűrűség közé. A természet e kis zugát száradó, de még eléggé tömött lombtömeg zárta el a háttér felé. Fák és bokrok levelein már az az ezerféle árnyalat, mely az őszi tájnak annyi bájt és változatosságot

kölcsönöz. Világos-sárga sűrű pontocskák mellett vörös-barna, rozsdaszín, faközöld levélsomók, közöttük már kilátszik az ágak sötét vonalszövedéke. S az egész kép minden részlete mintegy átítatva a búcsúzó vörös napfény bíborvilágával. A léckerítés hézagain élénk aranyló fénysávok vetődnek az útra s ferde irányuk messze végigbarázdálja annak sötét vörös színét; az árnyékba húzódó öreg alakja az erős színvibrálásban csak elnagyolva, sejtetve látszik.

A változatos helyi színek vérvörösre hangolása s az uralgó megvilágítás hangulatos egysége, minden riktó színfoltjai ellenére, kiváló alkotássá avatták a képet. Utolsó piros sugarak az eldugott csöndes tájszögletben s utolsó merengő pihenője egy öreg embernek; még élet van bennük, talán kedv és derű is, de valami bús melancholia rí le mindkettőről: a közelgő válásé, elmúlásé... Vajjon, ha e színekörnyezetbe boldogan lépdelő, mosolygós ifjú párt helyezett volna a művész, az ellentett két hangulat táj és alakok közt segítette volna-e egymást?

Példáink során odajutottunk, hogy van belőlük két leszűrt tanulságunk, amelyek egymást kizárják. Elsőbb megállapítottuk, hogy ellentétek, természetben és művészetben egyaránt, egymást kiemelik, segítik, egymás javára szolgálnak; utóbb pedig az a következtetésünk bizonyult érvényesnek, hogy ellentétek tompító, lerontó hatásúak s csak a rokontényezőik segítenek egymáson. Mindkettő egyszerre «a logika örök törvénye» szerint nem lehet igaz; két egymást tönkre cáfoló igazság nincs! Bármint hivatkozunk a közbeszéd megállapodott kijelentéseire, hogy hiszen szálló igeként szoktunk «egymást kiemelő», majd meg «egymást kölcsönösen lerontó» ellentétekről beszélni; a nyelvhasználat elterjedt volta csak amellet bizonyít, hogy felületeselek szoktunk lenni megállapításainkban. Csupán mélyebb okokat nem firtató kényelmesség nyugszik meg ily Janus-arcú kijelentések érvényében.

Szóval itt valami bajnak kell lenni: vagy megfigyeléseinkbe esúszott hiba, vagy a nyelvhasználat kijelentései nem szabatosak, vagy esetleg egyebütt lappang valami tévedés. Bármiként

legyen is, e szembehelyezkedő két eredményben lehetetlen megnyugodnunk.

Az a kérdés most már, hogyan és hol keressük a hibát. Megfigyelésünk követett módszerét vegyük revízió alá? Megtehetnők, de különösebb eredményt aligha lelnénk benne. Arra törekedtünk ugyanis, hogy teljes elfogulatlansággal engedjük át magunkat az esetek és alkotások hatásának. Példáinkat ezért részleteztük, itt-amott színeztük, hogy telhető élesen álljanak lelki szemeink előtt s ha sikerült az eseteket úgy elképzelteztünk, mintha azok valósággal előttünk állnának és szemlélhetőek lennének, úgy sem a példákban, sem a reánk gyakorolt hatásban hibát nem találhatunk.

De talán tovább segít egy újabb kísérlet. Olyan tapasztalatot kell ugyanis emlékeink között keresnünk, ahol az ellentett két eredményt (kiemelő és lerontó hatást) nem külön példákban, de egyszerre, egy eseten volt alkalmunk megállapíthatni; természetesen nem ugyanazon alanyon, ami lehetetlen, hanem több egyénen.

Példánk ha kissé profán-ízű, bocsáttassék meg nekünk találó voltaért.

Nemrég a budapesti operában fatális baleset ért egy énekest. Akkoriban a mulatságos epizód közbeszéd tárgya volt és sokat kacagtak rajta. Lohengrint adták s az illető Telramundi Fridriket személyesítette. Lohengrin a 3. felvonás 1. színének végén féltékeny ármánykodó vetélytársát leszúrja s Telramund tetemét az operákban szokásos hosszabb időköz után viszik csak ki a kéznél levő lovagok. Az estén is Lohengrin utasítás szerint feléje rontott s rövid viaskodás után leterítette ellenfelét. Telramundunk hűségesen elterült, de toporzékolásuk következtében a színpadról por szállt fel s a mozdulatlanul fekvő orrát hatalmas, elfojthatatlan tüsszentésekre ingerelte. Szemtanuk szerint a tragikomikus incidens a közönség nagy részét hangos kacagásra fakasztotta, de jellemző: akadtak olyanok is, akik megbotránkozva csitították, rendreutasították a kacagókat. Mi lehetett e két eltérő hatás oka? Jellemkülönbség? Bizonyára nem, mert ez esetben nem két, de százféle módon nyilvánult volna a váratlan hatás.

Nevetők kétségkívül a szindarabnak felületesebb, közönyösebb, vagyis tárgyilagosabb hangulatú nézői lehettek, tehát a nagy többség. Ezek voltak képesek pillanat alatt az előadás hatása alól emancipálódni s a helyzet komikumát rögtön értékelve, ennek lelki reagenséül nevetésre fakadni. A néhány tiltakozó ellenben vagy zeneértő Wagner-rajongó, vagy fogékony, belső átélésre kész, finomultabb lélek lehetett; ezek a bosszantó kizavartatásra reagáltak ugyan szintén, de addig rokonérzésükkel kísérték az előadást, belemélyedtek, átélték s az ebből történt felriasztást bántó bosszúságnak érezték, amidőn nemcsak a darab profanizálódott, hanem ők, a vele azonosságot érző, szubjektív nézők is.

Kíséreljük meg e tanulságot példáinkra alkalmazni. Vizsgáljuk meg, hogyan viselkedtünk szubjektíve, egyéni érzéseinkkel a különböző esetekben?

Az utcán menő különböző termetűek összemérésekor, vagy villa tözsomszédságában épített ormótlan bérkaszárnya szemlélése közben higgadt, ítélő szemmel vetettük össze az elűtő terjedelmű jelenségeket. Térszemlélet alapján ítélkeztünk a Gellért-szobor és a hegyi tó esetében. Szent Márk temploma azért lepett meg, mert előbb a tér egyéb záró épületeinek nyugodt nagy vonalaihoz szokott szemünk. Rembrandt képein a színtelítés intenzitásának szélsőségeiben találtuk meg a kiemelő hatás titkát; ép úgy Messerschmidt sírástól, nevetéstől torzarcú szobrait az egymásmelletiség s ugyanazon arc más-más kifejezése tette megkapóvá.

Figyelmes szemlélődésünk mindez esetekben *tárgyilagos* volt; a kapott benyomásokat felvettük s belső ítélkezésnek vetettük alá. Szellemünk e munkájába érzelemállapotunk alig avatkozott. Bár mint kísérő elem: az érzéstónus semmiféle lelki funkcionkból ki nem zárható; s ez esetekben sem szunynyadt teljesen, de intenzitása nem zavarta ítélkezésünket; utóbbi volt a dirigens, amaz pedig ennek csak eredményeihez igazodott s váltott ki *utólag* bennünk rokon- vagy ellenszenvet. Ez ítélkező módnak, mint láttuk, az a közös, leszűrődött végkövetkez-

tetése lett, hogy az élénk állított jelenségek ellentétei *nagyító* hatással voltak egymásra.

Már a tavasznapon látott temetés nem ily természetű szemléletet váltott ki belőlünk, még kevésbé a templomi áhitatot megzavaró kofakiáltás. Amott a két ellentét közül a tavasz hatása nem csupán térszemléletünket vette igénybe, hanem az apró megfigyelések rögtön közérzést, hangulatot ébresztettek: vidámak lettünk, életkedvünk fokozódott s *ez* foglalt el teljesen, vált dirigenssé bennünk, midőn a temetési menetet megpillantottuk.

Ez is érzéshangulatot akart bennünk ébresztetni, ellentétet azzal, ami már elfoglalta valónkat. Hogy a gyász hatása érvényesüljön, előbb a vidámságot kellett volna kiirtani belőlünk. A hangulatoknak is van tehetetlenségi elemük, nem szívesen változkodnak egy bizonyos időtartamon belül. Innen volt, hogy a temetést nem nézhettük elfogulatlan szemmel, zavaró hatását kellemetlennek találtuk, szórakozottakká lettünk s tudatunkban megállapítottuk, hogy itt rontás történt kiemelés helyett. Hasonló érzelemfázisokon mentünk át a mise hatását megsemmisítő kufárhang hallatára.

A pályaudvart feltüntető kép ugyancsak érzelemébresztésre volt szánva, valamint a búcsúzó napsugarakat ábrázoló is. Ez esetekben az appericipiálás és hatáskiváltás menete bennünk kissé bonyodalmasabb lefolyású volt. Előbb a kép bemutatása környezetben kellett otthonosakká lennünk; a belső átélés megfelelő érzelemhangulatot keltett bennünk s csak azután vettünk méltató tudomást az alakok helyzetéről: az elhagyatott nő érzelmeiről s a pihenő öreg bús melancholiájáról. E második appericipiálásnál észrevettük, hogy az előző mozzanat által felkeltett érzésünk e rokon mozzanat hozzájárulásával fokozódott. Így eredményként *ez* alapon állapítottuk meg, hogy amint rokonok, egymást növelik a hatások. Míg elképzelt ellentétes staffagenál érzelemhangulatunk megzavartatott volna.

Anélkül, hogy a lélektannak e még fölötte homályos területein továbbfolytatnók fejtegetésünket, elégedjünk meg néhány

gyakorlati eredménnyel, miket az eddigiek alapján is elég biztosan levonhatunk példáinkból.

Egyik az, hogy ellentétek akkor, midőn szemlélet vagy hangbenyomás alapján felfogjuk, *mindig* kiemelő, egymást erősítő természetűek.

Másik az, hogy amint az egyik ellentett tényező oly természetű, hogy domináló érzést ébreszt bennünk, úgy ez érzelmünk, mint dirigens lelki faktor, a másik ellentétes tényező felbukkanásakor nem ennek kiemelő, erősítő hatását teszi tudatossá, hanem érzelmi minőségét; minthogy ez ellentétes, tehát kellemetlen zavartatásnak minősíti és lerontónak tekint. Pedig *voltakép nem tárgyi ellentétét rontotta le, hanem az általa ébresztett érzelmet!*

Végül: műalkotásokon csak akkor és ott alkalmazunk helyesen *ellentéteket*, ahol a szemlélőre gyakorolt hatás pusztán *értelmi* természetű, viszont akkor és ott *rokon* tényezőket, ahol ezek *érzelemébresztő* célzattal lépnek fel.

Dr. Solymossy Sándor.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az Állami Erzsébet Nőiskola polg. isk. tanítóképzője nyelv- és történettudományi szakcsoportjának II. éves növendékei febr. 26-án d. u. 1/26-kor a vak katonák javára házias jellegű előadást rendeztek. Az előadás műsora a következő volt:

1. Himnus. Karének.
2. Gyóni Géza költészetéről. Irta s felolvasta: *Nagy Emma*.
3. Műdalok. Énekelték: *Kristóffy V.* és *Halmai M.*
4. Nagy. E.: Mikor Przemysl elesett... Szavalta: *Lyachovits G.*
5. Háborús dalok. Karének.
6. Peterdi A.: Katonák. Szavalta *Kovácsi Júlia*.
7. Liszt: XI. Rhapsodia. Zongorán előadta: *Balsay Klára*.
8. Farkas J.: Cinka Panna. Melodráma. Szavalta: *Székelyi Irén*. Zongorán kísérte: *Pribiss Marina*.
9. Rákóczi-induló. Karének.

Az előadásnak nagy erkölcsi és anyagi sikere volt. A növendékek egész önállóan, szinte meglepetésszerűen készültek elő (még Tordai Grail Erzsébet is csak a kész meghívást kapta a kezébe) s a kedves meghítt közönség — az egész tanári testület s családjuk a növendékek teljes számmal és néhány szülő, jó barát — valóban úgy érezte, hogy a műsor az előadók és a közönség teljes harmóniában voltak. Mintha megszüntették volna a dúló háború rettenetes tényét, s csak ami szép, üdítő, felemelő maradt volna meg belőle, — a költészete. — Ezt a hatást csak gazdag lelki tartalommal, szép tudással, erős nemzeti érzéssel lehetett elérni, azért tisztelet a tettekre, lelkes, nemes szívű magyar lányoknak!!

Ma, mikor «mindenkinek többet kell tenni, mint amennyi a kötelessége», igazán megnyugtató annak tudata, hogy éppen a tanítónők azok, akik megértik, megérik, hogy ebben a több munkában nekik kell példát mutatni, ezzel fokozni a nemzet életerejét s enyhíteni a szenvedők nyomorúságát.

Ötven fillér belépő-jegy mellett az előadás jövedelme 330 korona volt, mely összeget a növendékek a vak katonáknak ajánlották föl.

Nagy Emma felolvasásában a hős katona-költőről, mint a fanatikus magyar nemzeti erő képviselőjéről emlékszik meg. Költeményei fénysugarak, melyek a lelkünkre boruló ködben biztatva, reményt adva világitanak

A fölolvadó röviden vázolta Gyóni pályafutását. Tehetsége s a

háború emelte őt a kis vidéki város redakciójából nagy költőink társaságába.

Érdekes képből állítja elénk Gyóni életét Przemyslben. A katonák buzdítója, barátja, mindig jó pajtása volt itt. Férfias jelleme kialakul ott, ahol igazi férfiakra volt szükség. Első harci dalai megjelennek a «Tábori Ujság»-ban — első kötet verse karácsonykor. Első verseit pilótáink juttatják hozzánk, majd hazajön könyve is, hogy «jó estét kívánjon jó magyaroknak, s meséljen évek múlva is a magyar hűségéről, vitézségéről».

Ezután költeményeiből idézve mutatja be a felolvasó Gyóni tősgyökeres magyarságát, majd vallásosságát. «Adjátok rám papi palástomat» c. versében, együtt imádkozik katonáival. Más helyen az önző, közjóért nem lelkesedőket ostromozza, «csak egy éjszakára szeretné őket a háború borzalmaiba küldeni».

«Ima a lengyel dombon» c. költeményében a gyöngéd, mély érzésű költőt láttatja a felolvasó. Megérti, ismeri a magyar katona áldozatkészségét is, amit művészi formában ad vissza: «Beszélgetés a sáncon» c. versében. Sokszor a katonák humoros párbeszédeit is feldolgozza.

Érdekes párhuzamot von a Balassi virágénekei s Gyóni: «Fölöttem az árnyak» c. verse között. Kimutatja a kuruc költészet hatását, felelevenedését több költeményében. Tárgyalja, mint állítja szembe Gyóni a bizó büszke magyar katonát az önérzet nélküli, agyonsanyargatott oroszral. Nekünk győznünk kell, mert Petőfi szelleme él katonáink lelkében, mert: «Velünk harcol Petőfi lelke!»

A szabadság rajongó dalosa fogságba jutott. Semmi üzenet nem jutott el hosszú idő óta hozzá a magyar hazából. Ő ott is bizonyára katonáinkat bátorítja — s legalább álmaiban «arany kalászos téreinket» látja.

*

A Magyar Tanítónők Mária Dorothea Egyesületéből. Választmányi gyűlések. Herich Károlyné alelnök ünneplése.

A közgyűlést előkészítő választmányi gyűlés Herich Károlyné alelnök vezetése mellett folyt le február 27-én az Otthon nagytermében, rendkívül nagy számmal megjelent tagok érdeklődése mellett.

Komoly hangú volt Radnai Jenőné titkár beszámolója a lefolyt egyesületi évről, a háborús idők velünk is megérezteték súlyukat. A közel jövőben pedig még nőni fognak a megélhetési nehézségek, azért megkettőztetett erőmegfeszítéssel küzdenünk kell ellenük.

Már a múlt választmányi gyűlésen felvetettük a kérdést «hogyan lehetne elérni, hogy jövőben még jobban érdeklődjenek Egyesületünk iránt, kiváltképpen a fiatal generáció, kikre értékes örökség gyanánt át fog szállani azon anyagi és erkölcsi tőke, melyet a Magyar tanítónők Mária Dorothea Egyesülete képvisel. Mit kellene tenni aziránt, hogy az eddiginél intenzívebb módon fejlődjünk?»

Bizonyos, hogy a háború után új szociális feladatok fognak keletkezni, melyeknek megoldására a mi Egyesületünk hivatva lesz első sorban, mert anyagi alapja szilárd, és 30 évi működése alatt értékes erkölcsi tőkét szerzett tapasztalatokban. A felvetett kérdés komoly

tanulmányozást érdemel, szóljanak hozzá egyesületi tagjaink közül minél többen, hallgassuk meg a fiatalokat, a vidéki tagtársakat is, a megoldásban vegyen mindenki, akinek mondani és tennivalója van Egyesületünk érdekében. Értékes eszmék kerültek megbeszélés alá már eddig is, összefoglalólag fogok beszámolni róluk későbbben.

A példás pontossággal összeállított és felülvizsgált pénztári kimutatás tudomásul vétele után, szőnyegre került a jövő évi költségelőirányzat megbeszélése, mely igen komoly perspektívát nyit a megküzdendő megélhetési nehézségekre és egyesületi megkettőztetett munkásságra int.

A komolyhangú gyűlést egy spontán keletkezett kedves ünneplés fejezte be, mely Gross Leopoldina választmányi tag indítványa illetőleg következő beszéde folytán keletkezett:

«A t. Választmány engedelmével örököltük meg a jegyzőkönyvben, hogy Herich Károlyné alelnökünknel hadi kitüntetése alkalmából Otthonunk tizenöt tagja tisztelgett február 15-én. Hogy oly szokatlan nagy számmal tisztelegtünk; egyenesen Elnökünk meglehetősen vendéglátó meghívására történt egy délutáni tea keretében.

Tudva azt, hogy szeretett Elnökünk ideje drága és tennivalója sok, az eredeti terv is az volt, hogy szerényen, közölünk néhányan csak tisztelegni fogunk nála Otthonunk nevében. De a szeretet, a nagyrabecsülés és a hála, mellyel Elnökünk iránt őszintén viseltetünk, szélesebb keretet kívánt adni az ünneplésnek. Részt akartunk venni benne valamennyien, az Otthonnak összes lakói, az öregek és fiatalok, a gyöngélkedők és egészségesek, szemtől szemben állva szeretett Elnökünkkel itt Otthonunkban, közel 30 évi áldásos működésének színhelyen.

És mivel nemcsak az Otthonnak vagyunk lakói, hanem tagjai is vagyunk egyesületünknek, sőt ezek vagyunk elsősorban, és annyira egy bennünk e kettős kötelék, hogy azt elválasztani egymástól oly kevésbé lehet, mint gyökerétől az élőfát, ennek is kifejezést akartunk adni a tervezett ünneplésben.

Ha rajtunk múlik, jelen lett volna itt az egész egyesület, hogy szemtanúja legyen az őszinte ragaszkodásnak, mellyel Elnökünk iránt őszintén viseltetünk. E kívánságnak azonban határt szabtak Otthonunk szűk méretei. Be kellett érniük tehát azzal, hogy azokat a tagokat hívjuk meg első sorban, kik a vezérkarban ülnek, egyesületünk «Nagy Tagjait», kiknek első sorban érdeme, hogy a Magyar Tanítónők Mária Dorothea Egyesülete fennáll és tovább fejlődik.

És meghívtuk volna, mindig csak tervezetben, a választmánynak is azon tisztelt, most is jelenlevő tagjait, kik soha sem lankadó érdeklődéssel viseltetnek Otthonunk iránt.

Külsőleg nagyon szerény lett volna a tervezet ünnepe, de értéket és fényt adott volna neki az ünnepelt maga: egyénisége, arany-szive, azon áldásos munkálkodás, melyet a háború kitörése óta, má, 21. hónapjában a Vörös Kereszt szolgálatában kifejt a többi vezetővel együtt.

A gyilkos kavarodás közepette valóban keresztes hadjáratot indít a Vörös Kereszt tábora a nyomor és szenvedés ellen. Ott futnak össze a közjótékonyság aranyszálai, onnan jutnak el a lövészárkokba,

a fogolytáborba, a kórházakba, a temetőbe, a hadi árvák és özvegyek hajlékába.

Ő Felsége, bölcs királyunk, sokáig éljen még! hadi kitüntetéssel megköszönte Elnökünk vörös keresztos munkálkodását. És az Úristen, ki a szívekbe lát, és Herichné szívében meglátta a nagy és önzetlen emberszeretetet, áldást adott működéséhez azáltal, hogy új erőt, új egészséget adott hozzá. Nemcsak hadikitüntetését kívántuk ünnepelni szeretett Elnökünknek itt az Otthonban, hanem afölötti örömünknek is akartunk kifejezést adni, hogy a jó Isten új egészséggel megajándékozta őt. Szívből kívánjuk neki itt is, hogy visszanyert egészsége tartós, állandó legyen! Éljen sokáig!

A jelenlevők meleg szerencsekívánatokkal elhalmozták Herichnét, egyesületünk érdemdús szeretett alelnökét. *Gross L.*

*

A tanítónők celibátusa.* A magyar tanítónőknek csak egy negyedrésze férjes.

Ha a tanítónők celibátusának az okait kutatjuk, elsősorban ki kell emelnünk az elemi iskolai tanítónők helyzetében azt a furcsaságot, hogy kántori állásokra nem nagyon választják meg őket a faluban s így csak osztálytanítónők lehetnek ott, ahol éppen hely akad. Hiányzik tehát a magasabb elérhető javadalmazás, az a helyzet, hogy ők is részesülhessenek a tanítói pályák főjövödelmét képező «mellékese»-ben.

Sok helyütt ki van kötve a tanítónők celibátusa.

De most nem ezekről a kényszerű társadalmi korlátokról akarok beszélni, hanem lélektani okát kutatom annak, hogy a magyar tanítónők legnagyobb része miért megy olyan nehezen hozzá férfikollégájához, mikor pedig a számbeli lehetőség arra nézve még mindig igen nagy. Miért volt mégis a legutolsó népszámláláskor hatezer hajadon tanítónő? . . .

A tanítónők . . . Magyarország jobb sorsra méltó reménységei. Aránylag kevesebb köztük a felekezeti, több az állami, mint a tanítók között. Mert a tanítónő a legtöbb esetben nem lehet kántor és így elesik a tanítóság főjövödelmétől. Preparandiáink csak úgy ontják a fiatal úrilányokat az elemi iskolák fülledt levegőjébe. Volt

1890-ben	2819	1900-ban	5281	1910-ben	9163
Ezek közül hajadon	.	1900-ban	3723	1910-ben	6046
férjes	.	1900-ban	1278	1910-ben	2604
özvegy	.	1900-ban	240	1910-ben	345

Tehát a számuk évtizedről-évtizedre körülbelül megkétszereződik, de az aránylagos férjhezmenési reményeik is folyton javulnak, mert mindig több férfikolléga vesz feleségül tanítónőt, hogy a kettős fize-

* Ez a cikk szerzőnek a Budapesti Szemlében megjelent s a magyar honorácior-osztályok társadalmi helyzetével foglalkozó tanulmányának a tanítónőket illető része.

tésből könnyebben megélhessenek. Ugyanez áll a polgári iskolák tanítónőinek férjhezmenésére is, még fokozottabb arányokban.

A nyugati államokban a tanítónők száma aránylag azért kisebb, mert nem kénytelenek az úrilányok erre a pályára lépni; az élet ezer más, jobban fizetett, vagy szabadon kereső alkalmat nyújt nekik. Nálunk ez az egyedüli lehetséges pálya a szegény úrilányok számára, akik nem akarnak üzleti levelezők, vagy gépiprónók lenni, jöllehet ott sokszor jobban fizetik őket. És ez a pálya felel meg legjobban szegény, élelmesség híján levő, a magyar honoráciorok félévszázados örökségeként igénytelen lelkületüknek.

Csak az olasz, vagy orosz viszonyokhoz lehet hasonlítani a mi tanítónőink működését: középosztálybeli, úrinnak nevezett származással, ki a falura, az állami iskolákba, amelyek többnyire a nemzeti-ségi helyeken vannak. Tótokat, oláhokat nyerni meg a magyarságnak az idegzetükhöz nem való fáradozással. Igazán névtelen hősök a kis magyar tanítónők.

Hogy nem többen mennek férjhez férfikollégáikhoz, annak mély oka van. Ugyanis a férfitanítók egy társadalmi réteg-árnyalattal alacsonyabb származásúak és műveltségűek. A tanítói pályára félbemaradt intelligensek, jó eszű, de szegény parasztfiúk, kisiparosok gyermekei mennek túlnyomóan. A tanítónők pedig abból a jobbműveltségű, szerényebb vagyoni helyzetű úri osztályból kerülnek ki, amelynek férjhezmenési kilátásai a hozomány hiánya miatt, vagy nevelésük túlságosan gondos volta mellett csekélyebbek. A kis tanítónő, akinek nyugodt otthona tudott nyújtani francia nyelvű különórákat, zongorát és egy pár nyári utazást, akinek a bátyjuk ügyvéd és orvos barátai udvaroltak, de nem vették el a hozományuk miatt, nehezen szánja rá magát, hogy férfikollégájához hozzámenjen.

Egyike ez a kérdés a magyar intelligens osztály legfájóbb sebeinek. Ha volna megbízható statisztikánk rá, úgy sejttem, igazolni lehetne, hogy az élet küzdelmében elfáradt honorácior-osztály, vesztére, több leánygyermeket produkál, mint fiút. A fiút nagy gonddal, adóssággal kitanítatja. Az majd megél magától, ha diplomás lesz és hivatalba jut, Még csekély hozományra is van kilátása. De a leányt akármilyen gonddal nevelik, még ha igazságosan és egyenlően osztják is föl a nevelésre szánt részt a gyermekek között és inkább hozományra, mint báli ruhára költik azt a csekélységet, amit a honorácior sorban levő apa a három szobától és három tál ételtől meg tud takarítani, akkor is egyenlőtlen a dolog. Azzal a kis pénzzel, amivel a fiú ügyvéd lett és özvegyezzer koronás hozományra tart igényt, hogy irodát alapíthasson, azzal a kis pénzzel a lány nem tud magának diplomás embert szerezni. Két-három sikertelen bálév után elkezd készülni a tanítónői magánvizsgára...

Ime a magyar intelligens társadalom legszomorúbb képe: a hat-ezer hajadon tanítónő tömegsorsa.

Buday Dezső dr.
egyetemi m. tanár, jogtanár.

Állami háztartási iskola Putnokon. A m. kir. földművelésügyi miniszter Putnokon háztartási iskolát tart fenn, melynek célja 15 évesnél idősebb leányoknak a háztartási teendőkben elméletileg és gyakorlatilag való kiképzése. Az iskola 3 hónapos tanfolyamokat tart. Február 10-én záródott a téli tanfolyam s március 1-én kezdődik a tavaszi tanfolyam.

A növendékeket a m. kir. földművelésügyi miniszter veszi fel. Az elméleti tanítás tárgyai: háztartás, egészségügy, gyermeknevelés és ápolás, betegápolás, tejgazdaság, baromfitenyésztés és hizlalás, sertés-tenyésztés és hizlalás, konyhákertészet. A gyakorlati kiképzés pedig abban áll, hogy az intézet háztartásában és gazdaságában a növendékek minden munkát maguk végeznek tanítónők vezetése alatt: főznek, takarítanak, mosnak, vasalnak, a teheneket fejk és etetik, a kertet művelik, ruhát és fehérneműt szabnak és varrnak.

A tanítás teljesen ingyenes, az ellátásért a bennlakó növendékek három hónapra 100 koronát fizetnek.

Az ilyen háztartási iskolának a fontossága sohasem volt akkora, mint a mai nehéz időkben, amikor nagyon sok nő kénytelen a család gazdaságát önállóan, férfi nélkül vezetni.

*

Új fővárosi leányegyesület. A nagy idők nagy hatással vannak mindannyiunkra. Sok leány-szívben ébredt fel a vágy: segíteni kell valahogy, részt kell venni a nagy munkában! Így érlelődött meg a gondolat, hogy tömörülve, egymást segítve kell segítenünk azokon, kik erre rászorulnak. Paizs Gyuláné volt az, ki arra buzdította lányismerőseit: alakítsanak egy «Leányegyesületet», melynek célja volna: szegény lányokat kitaníttatni, őket munkához segíteni. — E buzdítás eredménye volt a febr. 6-iki alakuló gyűlés a régi képviselőház termében.

Paizs Gyuláné megnyitó beszédében felszólítást intézett a fiatal lányokhoz: álljanak minél többen munkába és dolgozzanak komolyan kitartással a szép cél érdekében.

Berta Ilona igazgató meleg hangú, magas szárnyalású beszédében méltatta az alakuló Egyesület törekvését. (A beszédet mai számunkban közöljük.)

Dr. Vikár Vera kérte, hogy Berta Ilona szép, lelkes beszédét a jegyzőkönyvbe foglalják.

Fodor Margit bejelentette: hogy az alakuló Egyesület Zsófia királyi hercegnő Ő fenségéhez folyamodott, hogy az ő nevééről nevezhessék el az Egyesületet.

Kövesligethy Erzsike az alapszabály-tervezetet ismertette és a célt, melyet az Egyesület szolgálni akar.

Paizs Gyuláné az Egyesület megalakultnak jelentve ki, bezárta az ülést.

Kisebb bizottság alakult a tisztikar jelölésére és az alapszabályok kidolgozása érdekében. Ennek tagjai: Hüttner Edith, Gerlóczy Edith, Borsai Marietta, dr. Vikár Vera, Kövesligethy Erzsike, Fodor Margit, Pártos Irénke, Hankiss Flóra, Kilényi Mária és Sári, Mende Josefina.

Nagy az érdeklődés a társadalom minden rétegében, sőt vidéken is. Remélhető, hogy az Egyesület nemsokára megkezdheti hasznos munkáját.

Értesítés a polgári képző magántanulói részére. A polgári iskolai tanítónőképző magántanulóinak április hó 15-ig kell vizsga-engedélyért folyamodniok az országos felső nép- és polgári iskolai tanítónővizsgáló bizottság elnökségéhez (Budapest, VII., István-út 93).

A folyamodvány mellékletei:

1. Keresztlevél vagy születési bizonyítvány;
2. elemi iskolai tanítónői oklevél,
3. működési bizonyítvány (egy teljes iskolai évről);
4. hatósági orvosi és
5. hatósági erkölcsi bizonyítvány,
6. életrajz, melyben a jelölt eddigi összes tanulmányai, szolgálata, s foglalkozása egészen a folyamodvány benyújtásának idejéig időrendben, röviden és hitelesen elő vannak adva; megemlítendő benne a jelölt nyelvismerete is.

A folyamodvány és mellékletei bélyeggel szerelendőek fel, csupán az életrajz bélyegmentes.

A javító- és osztályvizsgák ideje május 10—30. Az osztályvizsga díja 40 K, a javítóvizsga díja 1—1 tárgyból 10 K, több tárgyból 20 K. Javítóvizsga-engedélyért is folyamodni kell.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung. *December.* Mivel gyakran kívánják, hogy a lyceum, vagyis a *felsőbb leányiskola* nyújtson alapot több irányban szakképzésre, azért nagyon tanulságos *Oberbach* igazgatónak a cikke. Ő meglehetősen eltér attól az iránytól, mely a tanítónőképzőbe vezet; ő a magasabb *kereskedelmi iskolák* érdekeit tartja szem előtt. Ide felvételi vizsgával jutnak be; e vizsgák alapján, mindjárt általánosságban, erős a panasz, hogy gyengék a jelöltek, mikor meg a részletekre kerül a sor, akkor a panasz egyre hangosabb lesz. Feladatok: valami mindennapi, gyakorlati témáról írni néhány szót anyanyelven, majd ugyanezt átültetni szabatosan, világosan idegen nyelvekbe; végül pedig megpróbálkozni a polgári számolással. Az ilyen feladatok rosszul mennek a jóknál is, annyira rosszul, hogy mikor tanításra kerül a sor, pótlásra van szükség és ez útját állja a rendes haladásnak. Némi kapkodásra, zavaros gondolkodásra vall az interpunkció szabálytalansága is, meg a rettenetes rendetlen, olvashatatlan írás. Ez utóbbi jelenségeket veszedelmesnek tartja *Oberbach* minden hivatalos pályára. Ezért hangsúlyozza, hogy a felsőbb leányiskola eddig majdnem mindig bevégzett műveltséget nyújtott, vagyis visszaadta a tanulókat a családi háznak; így tehát nem lehetett nyilvános kritika tárgya. Most ez másképp van; most jó, ha az illetékes körök meghallják másoknak a véleményét és számolnak vele. A kereskedelmi tanároknak meg annál inkább fel kell szólalniok, mert őket kevésbé ismerik s mert az ő hivatásuk évről-évre fontosabb és tágabb.

Az *irodalmi rovat* nagyon gazdag minden megszokott irányban; a háború egyáltalában nem korlátozza. A francia könyvek ismertetésénél *Krebs* főtanítónő utal rá, hogy a német ezentúl is meg akarja tartani sokoldalú műveltségét, ezentúl sem engedi, hogy nemzeti gyűlölet megzavarja tudományos kutatásait. A háborús termékeknél *Eleonora Lemp* hangsúlyozza az anyáknak azt a hivatását, hogy egyes lelkű, nyíltszívű, egyszerű, bátor generációt neveljenek, olyat, mely ment minden ingadozástól és minden diplomáciai cselvetéstől.

A *hírekből* megtudjuk, hogy már az 1909—10-ik évben 216 nő működött a népkönyvtárak szolgálatában, még pedig megfelelő szakképzettséggel. Nem kevésbé figyelemreméltó *Emmy Stalman* képzőművészeti iskolája. Vigasztalásul nyitotta olyan férfiak és nők számára, kiknek a lelkén mély sebet ütött a háború.

Január. *Direktor Walther Nohl* példákkal illusztrált gondolatokat

közül arról, hogy mikép kezeljük az *olvasmányokat a lyceum közép-fokú osztályaiban*. Alapelve az, hogy itt az ethikai szempont legyen az irányadó és ez mintegy bevezetésül szolgáljon a felső osztályoknak, melyekben irodalmi mérték dominál. Az emberi élet különböző körei szerint csoportokat állít fel; egy-egy csoporton belül kiindul valamelyik főolvasmányból és annak a motivumát a többiben továbbviszi. Motivumok p. o. szülői és testvéri szeretet, otthon és haza stb.

Oberlehrerin *Gertrud Reishaus* behatóan taglalja, hogy milyen *a nő sorsa a háborúban*. Goethe Iphigeniájából merít ideált, felmagasztaló együttérzést. Tudja, hogy erre szükség van; tudja, hogy ingadozik a lélekben a hit, remény, szeretet. Tudja, hogy a kétségbeesés romboló hullámai elérnek mindenhova és csak azon az erkölcsi bátorságon törnek meg, mely független a fizikai erőtől meg az anyagi sikertől. Tudja, hogy a nő kevésbé érti a háborút, de jobban lázong miatta. Ezért fordul a költőhöz, ki megtanít odaadással túrni és komolyan dolgozni.

Marie Sturm lelkesen bizonyítja, hogy ma nem szabad megvonni az állást a *férjnél levő tanítónőtől* sem; sok családban szükség van a fiatal asszony keresetére, azután meg, mikor mindenki dolgozik, a nagymamának is csak jól eshet, ha támaszkodik rá az új otthon. De mindámellett javasolja ilyen esetben a könnyebb, az úgynevezett «félállás» teremtését. És ami az előrelátható, elkerülhetetlen mulasztásokat illeti, ezt nem tartja károsnak, mert hiszen hosszabb, célravezető helyettesítésről van szó.

Hírek: Gertrud Bäumer a Fröbelverbandban előadást tartott arról a megszívlelendő, nehéz kérdésről, hogy a mai kor egész tömegnek kívánja a műveltséget, de azért megkívánja azt is, hogy minden egyes külön egyéniség legyen. — Prof. Dr. Zieher a Jugendfürsorgeban keményen hangsúlyozza, hogy a 12—14 éves fiúknak már legyenek meg a maguk klubjai és hogy ebből a szempontból ne jótékony egyesületek, hanem «szomszédság»-ok alakuljanak. — Frl. Dr. Duensing konstatálja, hogy a kisgyerekekben is van tudásvágy és annak is lehet jelleme, és hogy minderre aránylag nagyon kevésé figyelnek a pedagógusok. — «Das Berliner Tageblatt» jelenti, hogy Németország fővárosában az összeírható, változatlan adatok szerint is legalább 90 női tanerő működik fiú-középiskolában minden tekintetben jó sikerrel. Természetesen eddig csak a háború idejére terjed ki a megbízatásuk. — Berlinben miniszteri rendelet úgy szabályozza a női háztartási továbbképzőket, hogy az egész házvezetésre és minden anyai kötelességre terjesszék ki gondoskodásukat. — Detmoldból közlik, hogy egy német főhercegnő letette az «államvizsgát» s most elemi iskolában helyettesít, mint tanítónő. — A háború befolyása alatt a «nőiskola» szintén tágítja a látókörét, még pedig annyiban, hogy nagyobb súlyt vet a közjóra, jobban üldözi az egyéni és a családi önzést.

Február. Direktor *Hohl* folytatja értekezését az *olvasmányok tárgyalásáról*. Részletesen kifejti, hogy milyen példát hoz fel a jólelkűségre, a gyermekek szeretetére. Hogy hogyan mélyed ebbe bele. Az a gyönyörű allegória, mikor még halála után is jöttesz, mikor sírjából gyümölcsfa fakad!

Margarethe Heuschke a «Viktória-továbbképző»-ben szép beszédet mond a nevelésről kapcsolatban a háború céljával. A jövő pedagógusai elé lelkesítő emlékül állítja oda a mai kitartást, a mai rendet és fegyelmezettséget. Rajongásában elmegy a sovinizmusig, mert az ő szeme előtt annyira csak a német erkölcs az igazi erkölcs, hogy ennek a hatalma, ennek a vezetése alatt akar egyesíteni minden nemzetet. Azt akarja, hogy a német lelkiismeret legyen az egész világ lelkiismerete. Mivel ez a rajongás egészen áthatja, minden munkában megtalálja a nevelői feladatot, mindenről a jövőre gondol, a jövőtől pedig elvárja, hogy különb lesz, mint a múlt a háború előtt.

Elisabeth Gnauck-Kühne az első német közjóléti iskoláról ír arról, amely Kölnben nyílt meg. Szépen elmélkedik róla, hogy ami most jog, az valamikor jótétemény volt s eszerint a mai jótékonyság holnap szintén joggá fog válni, ha helyesen, ha emberileg haladunk. Megfelelő átmenet: szórványos jótékonyság helyett intézményes jótékonyság.

Direktor *Dornheckter* ünnepli a technikai tanítónői szeminárium tíz éves fennállását. Kiemeli, hogy ez a három évfolyam méltán adott többszörösen alkalmat a követésre. Nagyon keresik a végzett növendékeket lyceumhoz, de elemi és felső népiskolához is. Az előképzettség többnyire lyceum. Mindig többen vannak, akik előtt tanulás közben csak az lebeg, hogy majd kellemes otthont teremtsenek a családjuknak. Akárhova mennek, mindenütt az a fontos, hogy a gyakorlati munkát is céltudatosan végezzék, meg hogy ezt is beilleszék az elméleti működés keretébe. Remélik, hogy hamarosan tágabb hatáskört nyernek mind az iskolában, mind a családban és a szociális téren. A hozzávaló program kész, itt van a szemünk előtt: világosan, meggyőzően.

A jegyzetek között Direktor Dr. Lohmann határozottan és minden tekintetben kikel a lyceum tanítási anyaga ellen; szerinte így túltömött, nem nyújthat általános műveltséget, nem adhat alapot szakképzésre, nem készíthet elő az életre; hozzá az egészségre is ártalmas. A westfáli egyesület tartott is gyűlést ebben az ügyben, megszavazott némi engedményeket és folytatásra szintén hajlandó, csak azt várja, hogy a fiúiskolák kezdjék.

A szülőkhöz és nevelőkhöz felhívás megy olyan irányban, hogy ismertessék meg a gyerekekkel a mai idők minden lélekedző komolyságát, de tartsák őket távol a gyűlölelettől, a bosszúvágytól, a kárörömtől.

Mozgalmat indítanak a gazdasági tanítónők érdekében. Felkérik a birtokosok, gazdálkodók feleségeit, hogy vegyék magukhoz egy bizonyos időre gyakornoknak a tanítónőjelöltet. Szerényebb keretekben ugyanez tanácsos azokra a preparandista aspiransok-ra is, akik semmi földművelő tapasztalattal nem bírnak. A «kölcsonös segítség», a «tágkörű nevelés» eszméje ezzel is nagyon terjed. A legvisszavonultabban élő nők belekerülnek olyan hazafias mozgalomba, mely jelentékeny lökést ad a birodalom gazdasági fellendülésének.

Schmidt Mária.

IRODALOM.

F. W. Foerster: «AZ ÉLET MŰVÉSZETE.» II. javított kiadás. Budapest, 1915, a Szociális Misszió Társulat kiadása. 8-rét, 280 lap. — Ára 3 korona. (Kapható a Központi Nővédelmi Hivatalban, Budapesten, IV., Gizella-tér 3. és a Szent István-Társulat könyvkereskedésében, Budapest, IV., Kecskeméti-utca 2.)

F. W. Foerster: Az élet művészete című könyvét nem kell bemutatnunk a Nemzeti Nőnevelés tisztelt olvasóinak. De mivel a könyv második kiadást ért, jó a figyelmet ismét reáirányítani, mert valóság-gal jót cselekszik az, aki ezt a könyvet olvasásra ajánlja és jótéte-ményben részesül az, aki elolvassa.

Foersternek a könyvei mind azt a célt szolgálják, hogy az emberi lelket nemesebb életfelfogással tegyék gazdagabbá és boldogabbá. Valamennyi között a gyakorlati étellel való kapcsolatot talán ez a munkája: Az Élet Művészete című keresi és találja meg legerőtelje-sebben.

Azok közé a klasszikus művek közé tartozik ez a könyv, melyet a gyermek ép oly érdeklődéssel és szeretettel olvas, mint a felnőtt. A gyermek a saját életéből vett, hozzá közelálló kis történeteket talál benne, amelyeknek mély értelmű tanulságait majd csak az élet fejti meg neki. A felnőtt pedig, aki már bejárta azt az utat, ezekben a kis történetekben visszatükrözve látja az életnek nagy tanulságait és igazságait.

Eppen azért alkalmas ez a könyv arra, hogy gyermek és felnőtt együtt olvassa. Mindakettő nagy élvezetet talál a másik fél megfigye-lésében, abban, hogy a másiknak milyen nagyon tetszik. Szinte azt mondhatnám, szükség van arra, hogy együtt olvassák, tapasztalásból mondom ezt. A gyermek nem érzi olvasás közben azt, hogy erkölcsi prédikációt tartunk neki, hanem azt, hogy kedves kis történetek el-mesélésével szórakoztatjuk; a felnőttnek meg komoly örömet szerez annak látása és átérése, hogy az erkölcsi tanulságok, finom lélektani megfigyelések az életfelfogás szépsége és művészete és a keresztényi szeretet mint nyomul be a fogékony gyermeki lélekbe jó magként, mint találja meg helyét, csirázásának, fejlődésének, majdán virágzá-sának talaját.

A magvető munkáját végzi az a nevelő-tanító édesanya, testvér, rokon, aki gyermekekkel együtt olvassa, együtt szereti ezt a szép könyvet. Lehetetlen meg nem szeretni, lehetetlen mély tiszteletet nem érezni szerzője iránt. Iktassunk ide belőle két történetkét mutatóul.

Gondolom, aki ezeket elolvassa azonnal megszerzi a könyvet, keres magának gyermekeket, akikkel együtt olvassa és hálával gondol a nagy tanítóra, *Foersterre*, aki ilyen irányba terelte gondolatait, lelkületét, és ily nemes tiszta örömöket szerzett neki.

A tizenkét testvér.

Emlékeztek-e még a gyermekkori mesére a tizenkét testvérről? Hogyan varázsolták el a fiúkat, mikor a nővérük született és hogyan megy vándorolni a leány, hogy megmentse őket? És mikor már a közelükben van és egy kertben tizenkét fehér virágot lép, hogy testvéreinek vigye, egy öreg anyóka jön hozzá és ezt mondja: «Mit tettél gyermekem, hisz a tizenkét virág volt a tizenkét testvéred, most letépted őket és örökre hollókká változtak.» A leány zokogva kérdezte: «Nincsen semmi mód a megmentésükre?» «Nincs — mondotta az anyóka — nincs az egész világon csak egyetlenegy, de az oly nehéz, hogy azzal nem fogod megmenteni őket. Hét évig néma-nak kell lenned, nem szabad beszélned, nevetned, mert ha csak egyetlen szót szólnál és ha csak egyetlen perc hiányoznék is a hét esztendőből, akkor minden hiába, testvéreid attól az egy szótól meghalnak.» A leányka így szólt szívében: «Tudom biztosan, hogy meg fogom menteni testvéreimet.» Elment egyedül egy nagy erdőbe és font. De megtalálta egy király, elvitte magával kastélyába és habár néma volt, királynévá tette. Így élt néhány évig boldogságban, de az irigy környezet megrágalmazta a király előtt, mint boszorkányt. A király eleinte nem akarta hinni, de utóbb mégis hitelt adott a gyanúsításnak és beleegyezett abba, hogy a boszorkányt elégezzék. Már az oszlophoz volt kötve, a máglya lángjai már ruháját nyaldosták és ő még se szólt. Ekkor mult el ép az utolsó pillanat a hét évből. A levegőben nagy szárnycsapkodással és károgással megjelent a tizenkét holló, felvették régi alakjukat, gyorsan szétszedték a máglyát és föloldozták nővérüket. Ekkor már beszélhetett a királyné és megfejtette férjének a rejtélyt, miért nem beszélhetett eddig. És boldogul éltek, míg meg nem haltak.

Ugyan mondjátok, vajjon csupán a gyermekmesében fordulhat elő ilyesmi, hogy egy leány hallgatás által megmentheti testvéreit, vagy a való életben is lehetséges az? Lehet csakugyan hallgatás útján embert menteni, azaz lehet-e valakit hallgatással igazán megszabadítani valamilyen gonosz szokás varázslatától? Például, ha a fiú makacsul ellenkező, heves, aki mindig fölül akar kerekedni és ezek a tulajdonságok csaknem elviselhetetlenné teszik és későbbi életére is veszedelmet rejtenek, vajjon megmentheti-e a huga? Igenis megmentheti és csakis ő mentheti meg, ha a nagy testvéri szeretet elég erőt ad neki, hogy meghozza az áldozatot. Minő áldozatot? Azt, hogy vitatkozás közben ne akarja, hogy övé legyen az utolsó szó, még ha igaza van is, hanem barátságosan hallgasson; ah oly felségesen megszegyenítő példa ez, hogy a vastagabb bőrön is áthat és a legnagyobb veszekedőt is észre téríti. Nem ugyan egyszerre, talán csak hét év múlva, de mégis ez az egyetlen mód, ebben igaza van az öreg anyókanak és

abban is, hogy ez oly igen nagyon nehéz, hogy csak igen kevesek képesek reá. Ne gondoljátok, hogy ha hallgattok, a testvéretek mindig azt fogja hinni, hogy neki van igaza. Nem, alapjában véve minden ember jól tudja a lelkében, hogy nincsen igaza, mikor lőtt túl a célon, mikor viselte magát csúful, helytelenül. Azért a nagy középkori költő, *Dante*: «*Pokol*» című költeményében úgy írja le, hogy aki a pokolba jut, nem az ördögök vezetik oda, hanem mindenki maga is jól tudja, miben vétkezett és hol találja meg a maga büntetését. De kifelé, külsőleg a legtöbb ember annyira gyenge, hogy nem akarja a másik előtt mutatni, hogy nincs igaza. Ha tehát a leány veszekszik, felesel, harcol, hogy az utolsó szó az övé legyen, akkor a fiú mindjobban belemerül az önvédelembe, makacs lesz és sohasem jutnak a végére. És ez a szörnyű dolog. Hallottatok már ablakon vagy ajtón keresztül veszekedni két embert? Azt hiszem, hogy ez a legszomorúbb és legszomorúbb dolog, ami csak a világon van! Olyan benyomást tesz reám, mintha már nem volna napsugár, hanem valami rossz petroleumlámpa lógna az égen, senyvedő pislákoló égővel és törött cilinderrel. Így veszekszik keresztül sok ember egész életét, és ha meghaltak, az ember szinte azt gondolja, hogy nem fogják a sírban kibírni az örök békét, hanem szellemekként föl fognak járni és az egyik mindig azt hajtja: «vidi bam», a másik «vidi bum», ép úgy, mint szomorú életükben! És mindegyik meg van győződve, hogy neki van igaza. Az örökkévalóságig áldva legyenek azért mindazok a testvérek, akik a hallgatás szent fogadalmát szívükbe zárták, mint a mesebeli kis leány.

Észrevettétek a finom hasonlatot a mesében, hogy a lángok már ruháját nyaldosták és a leány mégis hallgatott? Így van ez az életben is; a hallgatás néha rémségesen nehéz. Néha azt hisszük, hogy nem bírjuk tovább, csak úgy lángolunk a beszéd vágyától. Érezzük, hogy igazságtalanul ítélnék el, hamisan gyanúsítanak, szeretnők magunkat tisztára mosni. Csak egyetlen szót szeretnénk mondani. De éppen ez által gördülne a veszekedés tovább, mert az ilyen örökké mozgó és civakodó csak a kellő pillanatot várja, amikor valakibe beleköthet és szóáradatának szabad folyást engedhet. Tehát megváltás hallgatással, ez az igazi.

És ha testvéreitek holló módjára károgyva támadnak reátok, harapjátok össze az ajkatokat és gondoljátok: «Várjatok csak szegény hollók, hiszen mégis csak testvéreim vagytok, csak türelem, nem károgoz veletek, megmentelek benneteket.»

Csipkerózsa.

Éppen arról volt szó, hogy egy leány miképpen válthatja meg fiútestvérét. Nos, mit gondoltok, hát egy fiú nem válthatja meg a hugát? Különös dolog volna, ha erre nem lenne képes, hiszen a fiú erősebb szokott lenni, mint egy leány s amit egy leány tud, azt a fiúnak is kell tudnia. Persze a megváltás nemes munkájára erős öklök s hangos kiabálás nem elegendő, ehhez igen sok szeretet szükséges, ami — már az ifjúkorban is — nőknél rendszeren nagyobb mértékben

található, mint a férfiaknál. De hát ha egy fiúban nincs is belőle annyi, hogy tizenkét testvért megválthasson, talán mégis elég lesz, hogy legalább egyet megválthasson.

Egy ilyen kékszemű, szőkehajú és rózsásarcú hugocska bizony bájos kis jószág, csak az a kár, hogy ez a kedves kis teremtes gyakran meglehetősen tüskés. A legcsekélyebb tréfát is zokon veszi, játék-közben nagyon érzékeny és mindjárt harap s ha meg aztán veszeke-désre kerül a dolog, akkor már egyáltalában nem hallgat az okos szóra. Olyan, mint egy tüskék közt nyíló rózsza. Csipkerózsa meséje mindig egy ily makrancos kislányt juttat eszembe, aki annyira el van rejtve a tövisek közt, hogy a rózsza nem is látszik.

Hát már most, hogyan lehetne kiszabadítani a tüske közül? «Meg kell csókolni!» Csakhogy hátha megint csak karmolás lesz a felelet. Hát bizony ez is előfordul. Véleményem szerint a mesebeli csókot úgy kell érteni, hogy végtelenül kell szeretni és ezt meg is mutatni neki, ez a szabadítás egyetlen módja, csak ilyen eljárás után fog végre a komoly szóra hallgatni. Persze, ha az illető fiú bottal támad a bokorra és szidni kezdi, az nem fogja megváltani a hugát, sőt ellenkezőleg. A töviséről egyszerűen nem szabad tudomást venni, változatlanul nyájasnak és kedvesnek kell maradni, akkor széjjelnyílnak és átengedik az önfeláldozó fiút, mint a mesebeli királyfit, mert semmi sem olyan megszégyenítő, mint e mindent megbocsájító jószág, ellenállhatatlan varázserő rejlik benne, akár a napban, melynek sugarai előtt a virágok megnyitják kelyhüket. Kitünően hat az is, ha a fiú valami alapos veszekedés után rögtön a városba vagy az erdőbe siet és valami kis virágcsokrot, gyümölcsöt vagy egyéb ilyen csekély meglepetést hoz neki és ilyenképen nyújtja át: «Az imént helytelenül viselkedtem veled szemben, ez a csekélység szolgáljon vigaszul!» Az ilyen úgy hat, mint a mesebeli csók! *B. J.*

*

Dr. Kovács Sándor: HOGYAN GYAKOROLJUNK. (Néhány tanács zenéttanulók számára). — Budapest, 1916. Rózsavölgyi és Társa kiadása. 8-rét, 72 lap. Ára 1:50 K.

E cím alatt egy hasznos és érdekes kis könyv jelent meg a napokban.

Kimondott célja: «Légy jelentékeny ember! Légy jelentékeny művész!»

Ennek megfelelően az egységes módszert alkotó tanácsok is nemcsak módszertaniak, hanem neveléstaniak is. Sőt elsősorban ezek, mert «csak jelentékeny ember lehet jelentékeny művész.»

A módszert illetőleg az egésznek mintegy gerincét alkotja az az érdekes újítás, mely szerint a darabokat előbb képzeletben kell megtanulni s csak azután zongorán elpróbálni és begyakorolni.

A gondolatok előadása mindig világos, logikus és életteli, s a könyv egyik érdekes sajátosságát éppen a magával ragadó, lelkes hang teszi, melyen a mester beszél tanítványához. Pl.:

«Tűzd ki magadnak: Szebben fogok zongorázni, mint bármely zongorása a világnak!»

«Ezt a darabot, ezt az ütemet, ezt a hangot felülmulhatatlanul fogom megcsinálni!»

«A művészi tehetség semmit, de semmit sem ér, ha erős akarat nem párosul vele.»

«A személyiség átalakítható. Ez tőled függ. Te tűzheted ki az átalakulás célját. Alakítsd tehát művésszé magad! Ámde jelentékeny művész csak jelentékeny ember lehet: alakítsd magad jelentékeny emberré!

A nagy ember az igazságot akarja megismerni és közölni. Minden áron, élete árán is.

A nagy ember nem hiú.

A nagy ember nem önző. stb. stb.

Igy megy ez végig. Folyton ösztönözve, buzdítva, bátorítva, lelkesítve a komoly, becsületes munkára, az önképzésre és önnevelésre, az az a kitűzött cél elérésére.

A cél pedig: «Légy jelentékeny művész, légy jelentékeny ember!»

De nézzük most a könyv tartalmát.

Áttekinthetőség céljából és hogy már ez ismertetésből is lehessen hasznot meríteni, álljanak itt a fejezetek címei, néhol egyszersmind tartalmuk kivonatával, sőt egyes részletek idézésével is.

Előszó. Hogy legrövidebb idő alatt legkevesebb fáradsággal legnagyobb eredményt lehessen elérni, fel kell használni a kísérleti lélektan és kísérleti pedagógia eredményeit, melyek a tanulás lényegéről, legkedvezőbb feltételeiről és módjairól sok fontos dolgot derítettek ki.

Kitűzni a célt; akarni a célt; ellenőrizni, elértük-e a célt?

Tűlsúlyba hozni a kedvező diszpozíciókat.

Az idegrendszer nem válogat, befogad minden benyomást, mely éri. Nincs felejtés!

Következtetések ebből:

I. Hibátlanul átvenni a darabot mindjárt először. E célból:

1. Előre átgondolni,
2. megfeszített figyelemmel,
3. lassan tanulni.

II. Ha nem sikerült előszörre hiba nélkül: a megszerzett helytelen diszpozíciót számos helyessel felülmulni.

III. Ha sikerült: soha többé rosszabbul el nem játszani, fokozatos gyorsítás. Metronom.

IV. Ne frissíts fel oly darabokat, melyeket régebben tanultál, mikor játékos tökéletlenebb volt.

V. Ha ítéletedben nem bízol, mutasd be a darabot a tanulás kezdetén valakinek, aki jobban ért hozzá.

VI. A hibás helyek kijavítása.

1. Többször legyőzni.
2. Soha többé rosszul nem játszani.
3. A javítást a hibás hely előtt kezdeni.

Számolni az első benyomások marandóságával. Számolni azzal, hogy semmit sem lehet a végtelenségig tanulni. Nem elfecsérelni az eljátszásokat.

I. Minden produkciód sorsát nagyrészt az dönti el, miképp gazdálkodtál az első benyomásokkal.

II. Minden darab megtanulásának céljaira csak egy bizonyos korlátolt számú eljátszás áll rendelkezésedre.

III. Előnyösebb munkabeosztás egyidejűleg több darabot tanulni és minden egyesnek tanulását hosszabb időn át folytatni, mint egy vagy kevés darabot végleg elintézni akarni.

IV. Holt pont.

Az emlékképek szerveződnek, ha nem is frissítjük fel őket. Tégy meg mindent, hogy a tanulás abbahagyása előtt még jó eljátszást hozz össze.

V. Amilyen fontos abbahagyni a darab játékát, ha már nem fejlődött, ép oly fontos nem abbahagyni, amíg még fejlődik.

Elválasztani a tanulást szellemi és testi részét.

Megfelelően a mozgásoknak és hangoknak, melyeket a zongorás játékközben létrehoz, képzeletben a lelki képeknek három sora pereg le :

1. Látja maga előtt a kótákat és billentyűzetet.
2. Hallja a hangokat, melyeket játszani fog.
3. Érti a mozgásokat, melyeket végezni fog.

A képzeteknek ez a három sora a zongorázás *szellemi* részéhez tartozik (megtervezés); a mozgások megvalósítása a *testi* (megvalósítás).

Kísérletek :

a) képzeletben gyakorolni már megtanult darabot;

b) képzeletben megtanulni egy darabot, még mielőtt a zongorán eljátszanád.

Eredmények :

1. A zongora nélkül való tanulás nagyobb technikai tökéletességre, nagyobb végső gyorsaságra vezet.

2. Eredménye biztosabb és maradandóbb.

További érvek mellette :

1. Magasabb rendű eljárás előbb megtervezni, aztán megvalósítani.

2. Ha a művel alaposan megismerkedtél, már első eljátszásod jó lesz.

3. A megosztott figyelemmel való tanulás kevésbé eredményes, mint az összpontosított figyelemmel való tanulás.

4. A technikai nehézségeket jobban győzöd, ha szemeddel ellenőrzöd játékodat. Nagy előny tehát, ha már az első eljátszásnál nem kell kótába nézned.

5. Jobban jegyzed meg azt, amit értesz, mint amit nem értesz.

6. Képzeletben a zenemű összehasonlíthatatlanul formálhatóbb, mint megvalósítás közben.

7. Ha hozzászoktál a zongora nélkül való tanuláshoz, nem kell egész nap a zongora mellett ülnöd.

A tanulás általános szabályairól.

Ne állj meg az első sikerült elképzelésnél. Gyorsítsd az elképzeléseket is metronommal.

A szellemi tanulás szellemi feltételei.

I. Hallás. Belső és külső hallás. Abszolút és relatív hallás.

Fejlesztési módok :

Gyakorold a hangközök éneklését és felismerését.

Ismérd fel és bontsd alkotó hangjaikra az akkordokat.

Szerezd meg a képességet, hogy valamely hallott zenemű bármely szólamát hallásoddal követni tudd.

Lapról énekelni. Énekelj el magadnak ama daraboknak, melyeket játszani akarsz, mindazon szólamait, melyek egyáltalán elénekelhetők, mielőtt a zongorázáshoz fogsz. Énekelj karban.

Tanuld meg felismerni a különböző zenekari hangszerek hangját. Tanulj énekelni.

Ne muljék el nap anélkül, hogy hallásod ne fejlesztetted volna.

II. Emlékezet.

Fejlesztésének három módja:

1. Az emlékezet kikényszerítése.
2. Technikai fogások.
3. Az emlékezet fejlesztése általában.

III. Figyelem.

Nevelésének három módja.

1. Kikényszerítése a zenei figyelemnek.
2. Technikai fogások:

Csak azt tanuld, ami érdekel. A legunalmasabb gyakorlatot is érdekessé teheted, ha erősen elképzeled és akarod a célt, melyre szolgál; vagy ha elkészülsz arra, hogy játék közben összehasonlítsd tegnapi játékkal és résen leszel, van-e még valami javítható rajta; ha ugyanazon etüdöt más hangnemekben is gyakorlod; ha technikailag kissé átalakítod stb.

3. A figyelem képzése általában.

IV. Zenei értelem és műveltség.

«Légy tudós az összhangzattanban.

Tanulj zeneszerzést, még ha nincs is hozzá különös tehetséged.

Ismerned kell a zeneirodalmat.

Jól kell tudnod a zene történetét.

Légy művelt zenész.

Légy művelt ember.»

A képzelőtevényt át lehet alakítani. A zenetanulás magasabb célja: különb emberré válni.

I. Természeti adottságok pozitív módon előnyünkre megváltoztathatók. Legbensőbbben, lelked lényegében, személyiséged magvában alakulj át művésszé!

II. Használd fel a zenét önmagad formai nevelésére. Tanulásod minden mozzanatát használd ki arra, hogy magadban ne csak a zenezt, az embert is fejleszd.

III. A morális nagyságról.

Utánozd, tedd szokásoddá a nagyságot.

Általános szabályok:

1. Állítsd magad nagy feladatok elé!
2. Siess a tökéletesség elérésével!

Győzelmekhez, ne balsikerekhez szokjál. Minden győzelem erősebbé, minden vereség gyengébbé tesz!

4. Ne futamodjál meg az első csetepatéban. Legfőbb szövetségesed erős szándékod, hogy haladj!

A szellemi tanulás testi feltételei.

I. «Szervezetednek egészségesnek, frissnek kell lennie, hogy rábízhasd magad.»

II. «Kezed, karod, vállad, hátad izmaitól a zongorázás rendkívüli munka teljesítését követeli; erre trainiroznod kell őket.»

A training szabályai:

«Gyorsítsd a tempót hajszálról-hajszállra néhány napon át; majd térj vissza egy valamivel lassúbb tempóra, de ne oly lassúra, mint amelyből kiindultál; innen gyorsítsd a tempót ismét az előbbi módon; térj ismét lassúbb tempóra vissza és így tovább.»

«Gyakorolj bizonyos fárasztó technikai típusokat, trainingszerűen.»

«Training közben ne állj meg az első kifáradásnál, mert így nem fejlődnek izmaid.»

«A kimerülésig azonban ne gyakorolj. A nagy virtuózok lassan és halkán gyakorolnak.»

«Ne sajnálj semmi fáradságot annak elérésére, hogy az egyes hangot a legkisebb munkával, a legszebben légy képes létrehozni. Kísérletezzél ebben az irányban egész életeden át.»

«A technika fejlesztése két különböző feladatból adódik össze; egy pozitív feladatból: ez a gyorsaság, biztonság, erő, szép hangzás megszerzése; de azonkívül egy negatív feladatból is: ez folytonos elhárítása az akadályoknak, melyek a technika képzésében gátolhatnak.»

Túlsúlyba hozni a szellemi tanulást a testi tanulás fölött. A szellemi részt tudatosá, a testi részt automatikussá tenni.

A zenemű játékának fejlődési fokozatai.

1. Tájékozódás. A mű formai és harmóniai elemzése zongora nélkül.

2. A hangok sorrendjének megjegyzése zongora nélkül.

3. Tökéletesítés a képzeletben; a képzeteknek egyre inkább hallási-mozgásivá való átalakítása. A mű naiv megtervezése, tehát tisztán úgy, ahogy művészi ösztönöd diktálja.

4. A darab további átalakítása a képzeletben. Hogyan képzelte a szerző?

5. A mű technikailag különösen nehéz részeinek gyakorlása a zongorán. Trainirozás, többféle billentési mód alkalmazása, transponálás ugyanazon ujjrenddel, moduláló menetek alkalmazása. Metro-nom! Egyéniségednek megfelelő ujjrend készítése.

6. A mű eljátszása egészben, igen lassan. Korrektség.

7. Részletmunka. A mű felosztása egészen kis részekre; minden rész tökéletesítése a végső lehetőségig.

8. A darab elképzelése és eljátszása úgy, ahogy a hangversenyen fogod játszani.

Pihentetések, felfrissítések.

Valami a nyilvánosság előtt való játékról.

A szokatlan körülmények, a nem sikerüléstől való félelem, a felelősség érzése gátolják a lélek szabad működését.

A gátlások ellen így küzdhetsz:

1. Szokd meg a nyilvánosság előtt való játékot.

2. Mikor otthon játszol, képzel el magad a hangversenydobogón.

3. Játsszál a hangverseny előtt minél többször ugyanabban a teremben, ugyanazon a zongorán.

4. Ha kilépsz a pódiumra, kényszerítsd magadon a nyugalom, biztonság és fesztelenség kifejezéseit és taglejtéseit.

5. Ne fáraszd ki magad a hangverseny előtt.

6. Egész életedre befolyásolhatja produkcióid sikerülését első

nyilvános fellépésed sikerülte, vagy nem sikerülte. Tégy meg tehát mindent, hogy sikerüljön; játszási könnyű és rövid darabot, azt is hosszas tanulás után.

Ez a könyv tartalma.

Habár az egész mű inkább zenei pályára készülőknek van szánva, mégis célszerűnek láttam azt e helyen ismertetni.

Kár, hogy a zenének kedélyfejlesztő erejét nem hangsúlyozza kellőleg külön is a szerző. Az is lehet, hogy sok zenész nem ért mindenben egyet a könyv elveivel, de a pedagógus bizonyára örömmel fogja látni, hogy a lélektannak és pedagógiának mily fontos szerepe van a zenetanításban és hogy a zenetanítás mily hatalmas tényezője lehet a nevelésnek.*

Tamásyné Gáll Anna.

*

Az Univerzum háborús kötete. Szerkesztette: dr. HANKO VILMOS. — Lampel R. r.-t. kiadása. Budapest, 1916. 8-rét, 336. lap Ára kötve 8-50 K.

Hankó Vilmos népszerű Universumának most megjelent kötete a háborúra vonatkozik, még pedig olyan szempontból, amelyet a magyar irodalomban eddig alig érvényesítettek: a háború technikai oldalát magyarázza meg, a szárazföldön, vizen és levegőben vívott harcok fegyvereit, azokat a technikai csodákat, melyekkel ez a háború a világot meglepte. Megtaláljuk e könyvben a fizikának, chémiának háborús jelentőségét. A könyvben foglalt 64 cikket kitünő írók és jónevű szakemberek írták könnyen érthető formában, sok képpel illusztrálva, úgy hogy a könyv a felnőtteknek és az ifjúságnak élvezetes és tanulságos olvasmánya lesz.

*

A Magyar Könyvtár legújabb füzetei:

783—784. A világháború naplója, VII. Ára 60 fillér.

896. *Krúdy Gyula*: Zenélő óra. (Elbeszélések.) Ára 30 fillér.

807—808. *Roda-Roda*: A szimuláns és egyéb elbeszélések. Fordította: Benedek Marcell. Ára 60 fillér.

* Ez ismertetéssel kapcsolatban megemlítjük, hogy Tamásyné Gáll Anna is írt egy zongoraoktatási módszert, mellyel az 1900. évi párisi nemzetközi kiállításon ezüst érmet nyert.

E módszer lényege abban áll, hogy az oktatást kezdettől fogva megfelelő kis darabok fogalmazásával köti egybe s ez által megtanítja a növendékeket zenei nyelven gondolkozni, beszélni és írni.

Célja: igazi zeneértőket nevelni, a gyermeki lelket minden irányban fejleszteni és a nemzeti zene fejlődésének alapját kiszélesíteni.

A mű, melyet szerzője az Erzsébet-Nőiskola elemi iskolája javára ajánlotta fel, kapható a Nemzeti Nőnevelés kiadóhivatalában.

Ára 1 korona. Ajánlott megküldéssel együtt, mely esetben az összeg postautalványon előre beküldendő, 1 kor. 50 fillér.

Előfizetési díjat fizettek 1915 december 1-től 1916 február
29-ig bezárólag

1916. évre előfizettek:

Andrássy Istvánné, Püspökladány; gróf Apponyi Albertné, Éberhard; Angyal József, Rózsahegy; Adolf Sebestyénné, Budapest; Állami felsőbb leányiskola, Arad; Ág. h. ev. leánynevelő intézet, Aszód; Áll. polg. leányiskola, Aranyosmarót.

Bandhauer Irén, Budapest; Birkstein Hermin, Budapest; Burgerné-Krizsó Elza, Budafok; Butean Erzsébet, Lugos; Binder Laura, Kolozsvár; Brengl Matild, Gyöngyös; Ref. egyház skót polg. leányiskolája; Ev. elemi- és polgári iskola, Budapest (kétharmad évre); Amizoni alapítványi orsz. magy. nőnevelő-intézet, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Beszterce; Babocsay Gizella, Eperjes; Bokor Mária Ilona, Segesvár; Ranolder intézeti tanítónőképző, Budapest; Országos Kaszinó, Budapest (kétharmad évre); Bertalan Vilma, Sátoraljaújhely; Állami kisegítőiskola, Budapest (kétharmad évre); Balogh Gabi, Kézdivásárhely; Bartholomaeidesz Adél, Rozsnyó; Községi tantestület, Békés (kétharmad évre); VI. ker. áll. tanítónőképző-intézet, Budapest; Babare Adél, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola és leánygimnázium, Budapest; Busse Hanna, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Besztercebánya; Barkáts Mária, Szabadka; Balás Kató, Debreczen; Biró Erzsébet, Budapest; Buday Jolán, Budapest; Bertha Mária, Eperjes; Izr. polg. leányiskola, Budapest; Orsz. Közoktatásügyi Tanács, Budapest; Gör. kath. polg. leányiskola, Belényes; Székesfővárosi Központi Anyagszertár 127 iskola részére; Áll. elemi leányiskola, Békéscsaba; Benke Ilona, Budapest (I. félévre); Vakok kir. orsz. intézete, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Brassó; Áll. polgári leányiskola, Beregszász; Baár-Madas reform. felsőbb leányiskola, Budapest; Bátor Józsefné, Budapest; Bruchsteiner Rezső, Budapest.

Carvin Piroska, Fiume; Áll. polg. leányiskola, Czegléd (kétharmad évre); Áll. népiskola, Csabrendek (kétharmad évre); Csik Mária, Szeged, Csekey Ilona, Kolozsvár; Csizmadia Jolán, Győr; Csató Gabriella, Budapest; Csiki Anna, Kolozsvár.

Draskóczy Virgine, Dész; Diósgyőri vasgyári iskolák; Derszib Edit, Zalaegerszeg; Doleschall Editha, Léva; Dubraviczky Erzsébet, Nagytercsébetlak; Domaniczky Irén, Rozsnyó; Dalmát Aranka, Buda-

pest; Dirner Adél, Túrkeve; Polg. leányiskola, Dicsőszentmárton; Dulcz Irma, Budapest; gróf Desseffy Emilné, Budapest; Diamantné Vajda Anna, Vágújhely; Svetits intézeti polg. leányiskola, Debreczen.

Ehrlich Margit, Szászváros; Heuger-féle róm. kath. polg. leányiskola, Érsekújvár; Áll. polg. iskola, Erzsébetfalva; Eggenberger-féle könyv- és műkereskedés, Budapest (kétharmad évre); Ág. h. ev. polg. leányiskola, Eperjes (kétharmad évre).

Farczády Jolán, Marosvásárhely (I. félévre); dr. Fülöpné-Csillag Erzsébet, Debreczen; Fialka Vilma, Budapest; Fekete Teréz, Szatmár; Fizély Julia, Ujvidék; Fábry Erzsébet, Dobsina; Fodor Riza, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Fiumé (kétharmad évre); Fábián Ilona, Zala-Söjtör; Frits M. Leontin, Nagyvárad; Ferenczi Vilma, Csörög; Fejérmé-Quirsfeld Irén, Mezőtúr; Finn Ilonka, Budapest; Fischer Sarolta, Budapest; Felméri Istvánné, Nagyenyed; Fixek Irma, Körmöczbánya; Áll. polg. leányiskola, Fiumé.

Gross Leopoldina, Budapest; Gedeon M. Ferdinanda, Temesvár; dr. Gronovszky Jenőné, Szombathely; Grosz Valeria, Berettyóújfalú; Gyömöre Györgyné, Budapest; Szt. Orsolya-rendi polg. leányiskola, Győr; M. D. E. Győrvidéki köre, Győr; Grabler Irén, Breznóbánya; Gally Margit, Békéscsaba; Gál Ernőné Budapest; Áll. tanítónőképző-intézet, Győr; Tanítói könyvtár, Gyöngyös (kétharmad évre); Galambos Mária, Budapest; Áll. polg. iskola, Galgóc (I. félévre); Gyöngyössy Alice, Szolnok; Áll. polg. leányiskola, Győr; Gyuris Gizella, Marczali; Gálné-Fekete Irén, Budapest; Geréby Ida, Szabadszállás; Gaál Jenőné, Budapest.

Hargitai Margit, Budapest; özv. Herich Károlyné, Budapest; Hanel Béláné, Karánsebes; Hatvani Mária, Törökszentmiklós; Áll. polg. leányiskola, Hódmezővásárhely; Héder Sándorné, Budapest, Hrabárné Kiss Nóra, Ungvár; Husz Mária, Lupény; Huszka Hermin. Örkény; Hort Margit, Nagyvárad; Ovónőképző-intézet, Hódmezővásárhely (kétharmad évre); Holzmann Károlyné, Budapest; dr. Hajnal Józsefné, Békés; Hollós Károly, Budapest; Heuffel Rózsa, Nagyszalonta; Hegedüs Károly, Budapest; Héger Lajosné, Budapest; Halamka Margit, Halmi; Horváth Ferenczné, Karczag; Händel Vilmos, Selmeczbánya; Áll. polg. iskola, Hosszúfalú, (kétharmad évre).

Imreh Juliska, Dunaföldvár; Ev. polg. leányiskola, Igló.

Jancsó Erzsébet, Budapest; dr. Jakab Béla, Pécs; Jancsó Olga, Éberhard; Jeszenszky Margit, Karancsság, Juhász Margit, Budapest.

Kovácsy Andorné, Budapest; Kuhn Aranka, Breznóbánya; B. Margit Onképzőkör, Kőszeg; Komáromy Erzsébet, Budapest; Karsay Jolán, Győr; Kertscher Sándor, Késmárk; Klobusiczkyné Beck Matild, Pancsova; Kalithné Künsztler Irén, Hosszúfalú; Kröpfelné Bömches Vilma, Nagyszeben; Kelp Anna, Kassa; Községi I. kerületi népiskola tanítótétele, Kecskemét; Községi elemi fiúiskola, Keszthely; Ref. polg. leányiskola, Kiskunhalas; Krompecher Irén, Kraszna; Áll. polg. leányiskola, Kecskemét; Róm. kath. tanítónőképző, Kőszeg (kétharmad évre); Áll. polg. fiú- és leányiskola, Kismarton (kétharmad évre); Áll. polg. iskolák, Kula; Kremsier Irma, Győr; Krizsó Anna, Budapest; Király Emma, Sopron; Polg. leányiskola, Körmöczbánya, (kétharmad évre); Kőmives József, Arad; Ködmön Julia,

Budapest; Kovács Anna, Halmi; Kövy Józsefné, Pozsony; gróf Károlyi Lászlóné, Fót; Krómer Józsefné, Csongrád; Ág. hitv. ev. polg. leányiskola, Kassa; Kléesn -Bognár Etelka, Bielitz; Király Aranka, Hosszúfalu; áll. felsőbb leányiskola, Kolozsvár (kétharmad évre); Ev. felsőbb leányiskola, Kőszeg; Kuales Ella, Palánka; dr. Koch Nándor, Budapest; áll. polg. leányiskola, Kézdivásárhely; Kerner Ilona, Zsámbék; Konczné-Karácson Ottilia, Debreczen; Koleszár Mária, Temesr k s; áll. polg. leányiskola, Kolozsvár.

Lakner Margit, Csala; Lehmann Kálmánné, Tatat v ros; Lengyel Jánosné, Budapest; Lengyel Ilona, Susak; Polg. leányiskola, Losoncz (kétharmad évre); Lőrinczy Berta, Torda; Ligárt Olga, Budapest; Légrády Károlyné, Budapest; L bln  Gross Irma, Szabadka; Iskolanővérek, Lippa; Lappert Rezs n , Budapest; L szai Ferencné, Magyar-Gorb ; Lányiné Sándorfi Margit, Budapest; Ligárt Ida, Pápa; Lukács Pálné, Budapest.

Massanekn -Andrássy Ilona, F t; Polg. leányiskola, Makó, (kétharmad évre); dr. Márki Sándor, Kolozsvár; M nch Bella, Budapest; Meskó Jenke, Huszt; Muhoray Pirooska, Uj-K cske; Ref. felsőbb leányiskola, Miskolcz; Matschek Erzsébet, Szomol ny;  zv. Markh t Guszt vnn , Szombathely; Ref. elemi és polg. leányiskola, Marosvásárhely; Minik Ilona, Nagyvárad; Mig ly Lenke, Budapest; áll. polg. leányiskola, Mezőberény; áll. felsőbb leányiskola, Máramarosziget; Makay Lászlóné, Monor; M rotz Karola, Eperjes; Meininger Elza, Lugos; Maszny Gizella, Kassa; Mártonffy Józsefné, Máramarosziget; M rkly Ferenc, Bog thpuszta; Miltényi Ernőné, Budapest; áll. felsőbb leányiskola, Mez t t ; Molnár Viktorné, Budapest; Ev. leánynevelő-intézet, Modor;

Nendtvich Iza, Budapest; Messinger Karolin-féle leánynevelő-intézet, Nagybecskerek; Községi polg. leányiskola, Nagyszalonta; áll. s. községi polg. leányiskola, Nyirbátor (kétharmad évre); Ref. tanitóképezde könyvtára, Nagyk r s (kétharmad évre); Nagy Pálné, L cse; áll. polg. leányiskola, Nagyenyed; Irg. n v rek, Nagyvárad; K zs. polg. leányiskola, Nyiregyháza; Németh Olga, Dunaföldvár; Nagy G z n , Hátszeg; Iskolanővérek, Nagyszent-Miklós; Nemeskay Irm , Budapest; I. ker. közs. polg. leányiskola, Nagyvárad; Nemes Erzsébet, Hosszúfalu; dr. Novák Béláné, Túrkeve; Nergert Vilma, Jászkarajenő; N medy Anna, Kevevára; áll. s. közs. polg. leányiskola, Nagyszombat; Községi polg. leányiskola, Nagyk r s; áll. polg. leányiskola, Nagykároly; áll. polg. leányiskola, Nagykanizsa.

Odor Emilia, Budapest;  t m si Olga, Nagyvárad.

P csi tanit n k egyesülete; Szerb felső leányiskola, Pancsova; P al Aranka, Tata; Pulchard Miksáné, Vinna; Vámház-utcai állami elemi iskola, Pécs; Pittoni Bianca, Budapest; Pataj Iza, Óbecse; Papp Gizi, Óbecse; Prohászka Edit, G lsz cs; Felsőbb leányiskola, Pécs; Párkányi Szerafin, Keszthely; Poznan Jolán, Pancsova; dr. Papp Endréné, Hosszúfalu; Pap Ilona, Budapest; áll. polg. leányiskola, Pápa (kétharmad évre); Pápay Ferencz, Budapest.

Regula Margit, Beretty jfalu; Réz Klára, Nagyvárad; Reichel Mária, Szabadka; dr. Bertha-féle tan- és nevelőintézet, R pce khalom; Rucsinszki Ilona, Modor; R th Miksáné, Deresty ;  g. h. ev. polg.

leányiskola, Rozsnyó; Róth Margit, Huszt; Rác Erzsébet, Debrecen; Áll. elemi iskola, Resicabánya; özv. Rosenthál Franciska, Budapest; dr. Rombauerne Pánczél Erzsébet, Brassó; Resch Katalin, Nagybecskerek; Rubnerne Falk Leopoldin, Budapest; Róth Jolán, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Rimaszombat.

Sebestyén Erzsébet, Pápa; Schmidt Mária, Budapest; Orsolya rendiek intézete, Sopron; Spiller Karola, Nagyszombat; Schreiner Hilda, Pestujhely; Áll. felsőbb leányiskola, Sopron; Áll. polg. leányiskola, Segesvár; dr. Schafarzik Ferencné, Budapest; Schlinger Rózi, Ujpest; Közs. polg. leányiskola, Sümeg; Scholtz Aranka, Aszód; Irgalmas Nővérek, Sátoraljaújhely; Somogyi Piroska, Budapest; Süs Henrikné, Budapest; Polgári iskola, Somorja; Áll. tanítónőképző, Sepsiszentgyörgy (kétharmad évre); Stankovits Riza, Zombor; Somogyi Miklósné, Szombathely; Suciú Aranka, Szamosujvár; Stefanovics Iona, Kevevára; Steinitzer Jenny, Arad; Szakall Antónia, Nagyszabos; Szabóky Juliska, Kalocsa; Áll. felsőbb leányiskola, Szabadka; III. ker. áll. polg. leányiskola, Szeged; Szentillay Róza, Budapest; Szabó Elza, Negyed; Áll. polg. leányiskola, Szigetvár; Sztáray Irma grófnő, Nagymihály; Szociális Misszió-Társulat, Budapest; Székely Mária, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Szilágysomlyó; Szabóné Kenessey Anna, Válaszút; Közs. felsőbb leányiskola, Székesfehérvár; Szalay Margit, Nagybecskerek; Áll. polg. leányiskola, Szentes; Székely Erzsébet, Dés; Áll. tanítónőképző, Szabadka (kétharmad évre); Ref. felsőbb leányiskola, Szatmárnémeti; Áll. elemi népiskola, Szakolca; Áll. s. közs. felső népiskola, Szakolca; özv. Személy Kálmánné, Nagyvárad; Szigethy Piroska, Nyitraaszeg; Szerdahelyi Julia, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Szamosujvár; Szabó Margit, Turkeve; dr. Sztankóczy Lászlóné, Miskolc; Szilágyi Iona, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Szarvas; Szücs Ilonka, Pestujhely; Szüts Margit, Pápa; Szétsényi Márta, Eger; Szász Katica, Budapest; Szontagh Katalin, Budapest; Áll. s. közs. polg. leányiskola, Szombathely; Áll. felsőbb leányiskola, Szeged (kétharmad évre).

Thierring Gusztávné, Budapest; Iskolanővérek rk. polg. leányiskolája, Temesvár-Belváros; Áll. polg. leányiskola, Törökbecse; Áll. polg. leányiskola, Turócszentmárton; Áll. polg. leányiskola, Torda; Áll. felsőbb leányiskola, Trencsén; özv. Tanos Ferencné, Budapest; özv. Tóth Józsefné, Budapest; dr. Török Istvánné, Cegléd; Áll. felsőbb leányiskola, Temesvár; Városi polgári iskola, Temesvár; Tumbász Mária Filoména, Kalocsa; Tóth Bálintné, Veszprémvarsány; báró Tornay Schosberger Lajosné, Budapest; dr. Tóth Andrásné, Budapest; Tomasovits Ilonka, Pozsony; Sz. Tóth M. Zenke, Zsámbék; Tanos Teréz, Budapest.

Dr. Udvarhelyi Ubulné, Nagyhantos; Áll. polg. leányiskola, Ungvár; II. számú áll. polg. fiú- és leányiskola, Ujpest; Attila-utcai áll. elemi leányiskola, Ujpest (kétharmad évre).

MEGHIVÓ.

A Mária Dorothea-Egyesület

1916. évi április hó 2-án, vasárnap délelőtt 11 órakor Budapesten, VIII., Orczy-út 6. sz. alatt, a Tanítónők Otthonában tartja meg

XXXI. rendes évi közgyűlését,

melyre az egyesület tagjait és az ügybarátokat tisztelettel meghívjuk.

Főbb tárgyak:

1. A választmány évi jelentése.
2. A pénztárvizsgálók jelentése és a felmentvény megadása.
3. A költségvetés megállapítása.
4. Esetleges indítványok.

Kelt az egyesület választmányának Budapesten, 1916 február 27-én tartott ülése megbízásából

Radnai Jenőné,
titkár.

Gróf Csáky Albinné,
elnök.